

Aan de slag met schuldpreventie

Een handreiking voor gemeenten

Verbinden Schuldendomein

Vereniging van Nederlandse Gemeenten

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 83 93

schulden@vng.nl

Versie 3.0 juli 2025

Colofon

Titel van het werk : Aan de slag met schuldpreventie

Datum van publicatie : 2 juli 2025

Uitgave : Programma Verbinden Schuldendomein

Versie	Datum	Auteur	Belangrijkste wijzigingen
1.0	Oktober 2024	VNG	
2.0	November 2024	VNG	Linkjes naar verdiepende handreikingen toegevoegd
3.0	Juli 2025	VNG	Bouwstenen en inspiratie lokaal beleid toegevoegd.

Inhoud

1.	Inleiding	4
1.1.	Doel en scope handreiking	5
1.2.	Leeswijzer	7
1.3.	Het programma Verbinden Schuldendomein	8
1.4.	Hoe houden we contact?	8
I	Theorie en achtergrond	9
2.	Wat is preventie?	10
2.1.	Definitie van preventie	10
2.2.	Effectiviteit van schuldpreventie	17
3.	Het belang van schuldpreventie	18
3.1.	Schuldenproblematiek is groot	18
3.2.	Maatschappelijke kosten van schulden zijn hoog	21
3.3.	Voorkomen is beter dan genezen	22
3.4.	Wat levert preventie de samenleving en de gemeente op?	23
4.	Gezond financieel gedrag	24
4.1.	Voorwaarden voor gezond financieel gedrag	24
4.2.	Inzichten over gedragsverandering	25
4.3.	Individuele verschillen	27
II	Integrale aanpak in de keten	30
5.	Een integrale aanpak op preventie	31
5.1.	Integrale preventie-interventies	31
5.2.	Samenwerking in de keten	31
6.	Het speelveld en de rolverdeling	34
6.1.	Het speelveld	34
6.2.	Rolverdeling	36
6.3.	Inzicht in gemeentelijke uitbestede diensten	39
7.	Effectief samenwerken in de keten	40
7.1.	Aansluiten bij bestaande samenwerkingsrelaties	40
7.2.	Regionale samenwerking	41
III	Concrete handvatten en praktijkvoorbeelden	43
8.	Het vormgeven van effectief preventiebeleid	44
9.	Aan de slag met life events	57
9.1.	Definitie	57
9.2.	Keuze van life events	57
9.3.	Actiekaarten	57
10.	Aan de slag met financiële educatie	62
10.1.	Definitie	62
10.2.	Effectieve financiële educatie	63
10.3.	Financiële educatie in de praktijk	65
10.4.	Voorbeelden van samenwerkingsrelaties	70

IV Verdieping.....	71
11. Literatuuroverzicht	72
12. Bijlage I Gerelateerde onderwerpen	74
12.1. Inkomenszekerheid	74
12.2. Basisvaardigheden	74
12.3. Onbewust gedrag bij financiële keuzes.....	75
12.4. Vroegsignalering.....	75
12.5. Financiële begeleiding.....	75
12.6. Financiële educatie voor andere doelgroepen	76

1. Inleiding

Wettelijk kader

Preventie van schulden is verankerd in de Wet gemeentelijk schuldhulpverlening (hierna: Wgs). Gemeenten zijn op grond van artikel 2 Wgs verplicht een beleidsplan op te stellen dat voorziet in het bieden van integrale schuldhulpverlening en het voorkomen dat inwoners schulden aangaan die ze niet kunnen betalen, oftewel preventie. Met het gegeven kader vanuit artikel 2 lid 3 Wgs, formuleren gemeenten in het beleidsplan¹ doelen om het aantal inwoners met (problematische) schulden te verminderen.

Financiële problemen of problematische schuldsituaties grijpen diep in op het persoonlijk leven van inwoners. Geldzorgen en schulden leiden tot stress en hebben vaak een negatief effect op een of meerdere levensaspecten, zoals gezondheid, participatie, gezinsrelaties, mentale vermogens, eenzaamheid en arbeidsproductiviteit.

“Voorkomen is beter dan genezen” is dan ook het uitgangspunt bij preventie. Gemeenten realiseren zich dat schuldpreventie een volwaardig onderdeel is van integrale schuldhulpverlening. Door te investeren in bewustwording, vaardigheden en wilskracht bij inwoners om de eigen financiën op orde te hebben en houden, kunnen problematische schuldsituaties voorkomen worden. De praktijk blijkt echter weerbarstig. Financieel gezond gedrag wordt namelijk door heel veel factoren beïnvloed.

Inzetten op schuldpreventie is het meest effectief wanneer gemeenten dit integraal oppakken en samenwerken met partners, zowel binnen de gemeentelijke organisatie als daarbuiten. Gemeenten kunnen preventie op vele manieren oppakken. Twee belangrijke invalshoeken voor effectieve schuldpreventie zijn financiële educatie en life events. Het programma Verbinden Schuldendomein ondersteunt gemeenten hierbij.

Het Nationaal Programma Armoede en Schulden (NPAS) heeft als doel om de toename van (kinder)armoede te voorkomen, de langetermijneffecten van armoede tegen te gaan en mensen in armoede te helpen vooruit te komen. Het is de opvolger van de Aanpak geldzorgen, armoede en schulden (AGAS) 2022-2025.

Als schulden ontstaan moeten er volgens het plan drie dingen beter geregeld worden: een kleine vordering moet klein blijven, mensen met schulden moeten overzicht houden en er moet snelle en goede schuldhulpverlening beschikbaar zijn. Daarbij bouwt NPAS voort op AGAS. Een van de programmalijnen uit NPAS is het voorkomen van geldzorgen, daaronder valt o.a. financiële educatie als activiteit.

Het voorkomen van schulden vraagt een nauwe samenwerking met partners binnen en buiten gemeenten. Gemeenten hebben een duidelijke rol bij schuldpreventie en tegelijkertijd kunnen zij deze opgave niet alleen oppakken. Schuldpreventie vraagt om een gezamenlijke aanpak met lokale partners. Doordat gemeenten op grond van de Wgs verplicht zijn om een beleidsplan op te stellen, met onder andere preventie als onderdeel, kunnen zij de regierol pakken in het vormgeven/versterken van het schuldpreventiebeleid.

De gemeente is de regievoerder en gesprekspartner voor alle betrokken partijen. Ketenpartners hebben ieder een eigen expertise en taken die grotendeels complementair zijn aan elkaar. Door te verkennen waar elkaars behoeften, mogelijkheden en uitdagingen liggen, wordt integraal gekeken naar schuldpreventie en worden interventies vanuit samenwerking opgepakt.

Om een preventieve aanpak op te zetten of te versterken, is het belangrijk om inzicht te krijgen in wat al georganiseerd is op het gebied van schuldpreventie. Naast schuldpreventie zetten ook andere beleidsterreinen in op preventie, bijvoorbeeld onderwijs, werk en inkomen, Wmo en het jeugddomein.

Deze handreiking is opgesteld voor en in samenwerking met gemeenten om hen te ondersteunen bij het vormgeven van schuldpreventie. Bij diverse gemeenten en ketenpartners is tijdens samenwerksessies, individuele gesprekken en besprekingen geïnventariseerd wat nodig is, wat goed werkt en waar de uitdagingen liggen op het gebied van schuldpreventie. Wij bedanken alle gemeenten voor hun input.

In [de routekaart Financiële Zorgen](#) hebben [preventie](#), [life events](#) en [financiële educatie](#) een eigen plek online met informatie, praktijkvoorbeelden en de actiekaarten life events.

1.1. Doel en scope handreiking

Het doel van deze handreiking is om gemeenten op weg te helpen om, in samenwerking met ketenpartners, schuldpreventie structureel vorm te geven in de gemeentelijke dienstverlening, of verder te versterken. We gaan in op schuldpreventie in algemene zin en specifiek op life events en financiële educatie.

1.1.1. Life events

LE

Mensen maken veel mee in hun leven. In het schuldendomein noemen we dit *life events*: ingrijpende gebeurtenissen in het leven. Het ene life event heeft grotere gevolgen dan het andere. Voor deze handreiking richten wij ons op 16 life events, gebaseerd op een uitvraag van de VNG bij gemeenten en op inzet van Wijzer in Geldzaken, Nibud en de Rijksoverheid. Er zijn uiteraard meer life events te benoemen. Gemeenten ondersteunen inwoners door informatie te bieden rondom life events, in samenwerking met partners in de gemeente. Daarmee proberen zij financiële problemen te voorkomen.

1.1.2. Financiële educatie

FE

De VNG richt zich in deze handreiking voor het onderdeel financiële educatie op de samenwerking met scholen voor voortgezet onderwijs (vo) en middelbaar beroepsonderwijs (mbo) voor jongeren in de leeftijdscategorie 12 tot 27 jaar.

Door in te zetten op financiële educatie lopen jongeren op latere leeftijd minder risico op financiële problemen. Voor deze financiële educatie zijn gemeenten afhankelijk van de samenwerking met scholen. Financiële educatie voor deze groep kan immers niet door gemeenten worden opgelegd of afgedwongen, zij zijn daarin afhankelijk van hoe scholen dat in hun curriculum opnemen. Door de samenwerking te zoeken met scholen en hen te ondersteunen in het opzetten van financiële educatie stimuleren gemeenten dat dit onderwerp door scholen wordt opgepakt.

Met financiële educatie wordt in deze handreiking alle activiteiten bedoeld die de financiële vaardigheden vergroten van jongeren van 12-27 jaar op het vo en het mbo. Hieronder vallen onder andere lessen op school, cursussen en workshops.

Vanaf de overgang van groep 8 naar het voortgezet onderwijs wordt van jongeren meer zelfstandigheid verwacht. Dit is ook de leeftijd dat de meeste jongeren voor het eerst in aanraking komen met financiële verantwoordelijkheid. Binnen de leeftijdscategorie 12 tot 27 jaar maken jongeren de transitie naar volwassenheid door. Dit loopt door tot 27 jaar omdat de hersenontwikkeling en daarmee de sociaal emotionele ontwikkeling van jongeren tot die leeftijd doorgaat.

Veel gemeenten richten zich met financiële educatie eerst op leerlingen vo en mbo. Leerlingen in het vo zijn zich vaak nog onvoldoende bewust van de financiële verplichtingen en verantwoordelijkheden die zij hebben zodra ze 18 jaar zijn. Daarnaast komen relatief veel mbo-studenten financieel op eigen benen te staan tijdens hun studie. Onderzoek van het Nibud laat zien dat meer dan een kwart van de mbo'ers te maken heeft met schulden of leningen.

1.1.3. Gerelateerde onderwerpen

De volgende onderwerpen hebben een belangrijke rol bij schuldpreventie, maar zijn geen onderdeel van deze handreiking. Een uitwerking van deze onderwerpen staat in de [bijlage Gerelateerde onderwerpen](#):

- [Inkomenszekerheid](#)
- [Basisvaardigheden](#)
- [Onbewust gedrag bij financiële keuzes](#)
- [Vroegsignalering](#)
- [Samenhang met handreiking financiële begeleiding](#)
- [Financiële educatie voor andere doelgroepen](#)

1.2. Leeswijzer

Op basis van uw behoefte kunt u via onderstaande links snel naar het juiste hoofdstuk navigeren.

I Theorie en achtergrond

Hoofdstuk 2	Wat is preventie?
Hoofdstuk 3	Het belang van schuldpreventie
Hoofdstuk 4	Gezond financieel gedrag

II Integrale aanpak in de keten

Hoofdstuk 5	Een integrale aanpak op preventie
Hoofdstuk 6	Het speelveld en de rolverdeling
Hoofdstuk 7	Effectief samenwerken in de keten

III Handvatten en praktijkvoorbeelden

Hoofdstuk 8	Het vormgeven van effectief preventiebeleid
Hoofdstuk 9	Aan de slag met life events
Hoofdstuk 10	Aan de slag met financiële educatie

IV Verdieping

Hoofdstuk 11	Literatuuroverzicht
Bijlage 1	Gerelateerde onderwerpen

Als in de hoofdstukken 2 t/m 8 sprake is van een specifiek voorbeeld of verduidelijking op life events en/of financiële educatie in relatie tot 'algemene' schuldpreventie, wordt dit aangegeven met onderstaande symbolen. In deze handleiding wordt de volgorde algemene schuldpreventie, life events en financiële educatie aangehouden.

In deze handleiding worden de volgende symbolen gebruikt om de leesbaarheid te vergroten.

Life events

Financiële educatie

1.3. Het programma Verbinden Schuldendomein

De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) heeft als hoofddambitie om bestaanszekerheid te realiseren voor alle inwoners. Dit is de basis om armoede en schulden te voorkomen en duurzame oplossingen te bieden aan inwoners met financiële zorgen. Zij moeten ervan kunnen uitgaan dat zij de best passende dienstverlening en ondersteuning ontvangen. Met het programma Verbinden Schuldendomein biedt de VNG gemeenten handvatten en ondersteuning bij hun rol en ambities rond het voorkomen en klein houden van schulden, het oplossen van schulden en het ondersteunen en begeleiden van inwoners met financiële zorgen of schulden. Deze handreiking is een van de ondersteuningsproducten van het programma Verbinden Schuldendomein. Op www.vng.nl/schulden vindt u meer informatie en een overzicht van alle ondersteuningsproducten van het programma.

Om de gezamenlijke opgave in het schuldendomein zo efficiënt en effectief mogelijk uit te voeren, kiezen we voor een integrale aanpak met als basis [De routekaart Financiële Zorgen | VNG](#). Met deze routekaart bieden we overzicht en een gemeenschappelijke taal aan gemeenten en ketenpartners. De routekaart is dynamisch: nieuwe ontwikkelingen, praktijkvoorbeelden en geleerde lessen worden continu toegevoegd, gedeeld en overdraagbaar gemaakt. Zo bouwen we samen integraal verder aan optimale dienstverlening voor inwoners in het schuldendomein.

1.4. Hoe houden we contact?

Het programma Verbinden Schuldendomein informeert gemeenten via een periodieke nieuwsbrief over de ontwikkelingen in het schuldendomein. Wilt u de nieuwsbrief ontvangen? Aanmelden kan via dit formulier: [Nieuwsbrief Schulden | VNG](#)

Persoonlijk contact? Het programma Verbinden Schuldendomein is van maandag t/m vrijdag voor gemeenten bereikbaar voor vragen en opmerkingen via schulden@vng.nl en tel. 070 373 8232 (van 9.00 uur tot 17.00 uur).

Contact met andere gemeenten? Word lid van het [VNG forum Armoede en Schulden](#). De VNG faciliteert dat gemeenten via dit (besloten) forum ervaringen kunnen uitwisselen en van elkaar kunnen leren.

I Theorie en achtergrond

In dit eerste deel beschrijft [hoofdstuk 2](#) wat preventie betekent bij financiële zorgen en schulden, en welke middelen gemeenten kunnen inzetten om schulden te voorkomen of te beperken. In [hoofdstuk 3](#) wordt schuldpreventie gepositioneerd als onderdeel van integrale schuldhelpverlening, waarbij gemeenten ondanks beperkte middelen een belangrijke rol spelen. [Hoofdstuk 4](#) laat zien dat schuldpreventie effectief is als naast kennis en vaardigheden ook gedragsverandering centraal staat. Het hoofdstuk gaat in op welke gedragsverandering nodig is en hoe deze te bereiken.

2. Wat is preventie?

In dit hoofdstuk leggen we uit wat preventie is in de context van financiële zorgen en schulden, en welke middelen gemeenten inzetten om te voorkomen dat mensen schulden krijgen of dat bestaande schulden verergeren. Ook gaan we in op verschillende vormen van preventie en hoe die indeling helpt bij het bepalen van beleid.

2.1. Definitie van preventie

Preventie is het voorkomen dat problemen ontstaan of verergeren, door van tevoren in actie te komen. Er zijn vele vormen van preventie, bijvoorbeeld inbraakpreventie, gezondheidspreventie, verslavingspreventie en schooluitvalpreventie. Op het terrein van financiële gezondheid wordt de term schuldpreventie gebruikt. Het doel van schuldpreventie is om financiële zorgen en problemen te voorkomen en daarmee ook te voorkomen dat er belemmeringen voor participatie en/of maatschappelijke kosten ontstaan. Vanwege de persoonlijke en maatschappelijke gevolgen van schulden en armoede is het van belang om geldzorgen, indien mogelijk, te voorkomen en als ze toch ontstaan, op tijd aan te pakken.

Schuldpreventie is een mix van maatregelen, activiteiten en voorzieningen die erop zijn gericht dat inwoners financieel vaardig worden en hun financiën op orde houden¹. Onder preventie vallen ook maatregelen, activiteiten en voorzieningen die erop gericht zijn te voorkomen dat inwoners in de financiële problemen komen. Denk bijvoorbeeld aan consumentenbescherming die wil voorkomen dat mensen schulden krijgen, maar ook voorzieningen die garanderen dat mensen voldoende inkomen hebben (bijvoorbeeld minimavoorzieningen of ondersteunende maatregelen).

Schuldpreventie richt zich op inwoners die risico lopen op (problematische) schulden en op inwoners die al schulden hebben. Dan is het doel voorkomen dat problemen erger worden.

2.1.1. Interventies

De genoemde maatregelen, activiteiten en voorzieningen worden interventies genoemd. Een interventie is een theoretisch en praktisch weloordachte, systematische aanpak voor preventie, ondersteuning en hulp bij specifieke risico's en problemen, in dit geval specifiek gericht op geldproblemen. Het doel van een interventie is om inwoners, of groepen inwoners te helpen met hun problemen zodat ze in de toekomst vaardig genoeg zijn om hun problemen zelf aan te pakken².

Effectieve schuldpreventie heeft niet alleen aandacht voor de financiën, maar ook voor het gedrag van inwoners. Als inwoners bijvoorbeeld een begroting maken, moet deze kloppen. Het vraagt iets van het gedrag van inwoners om zich eraan te houden (zie [hoofdstuk 4](#) over gezond financieel gedrag).

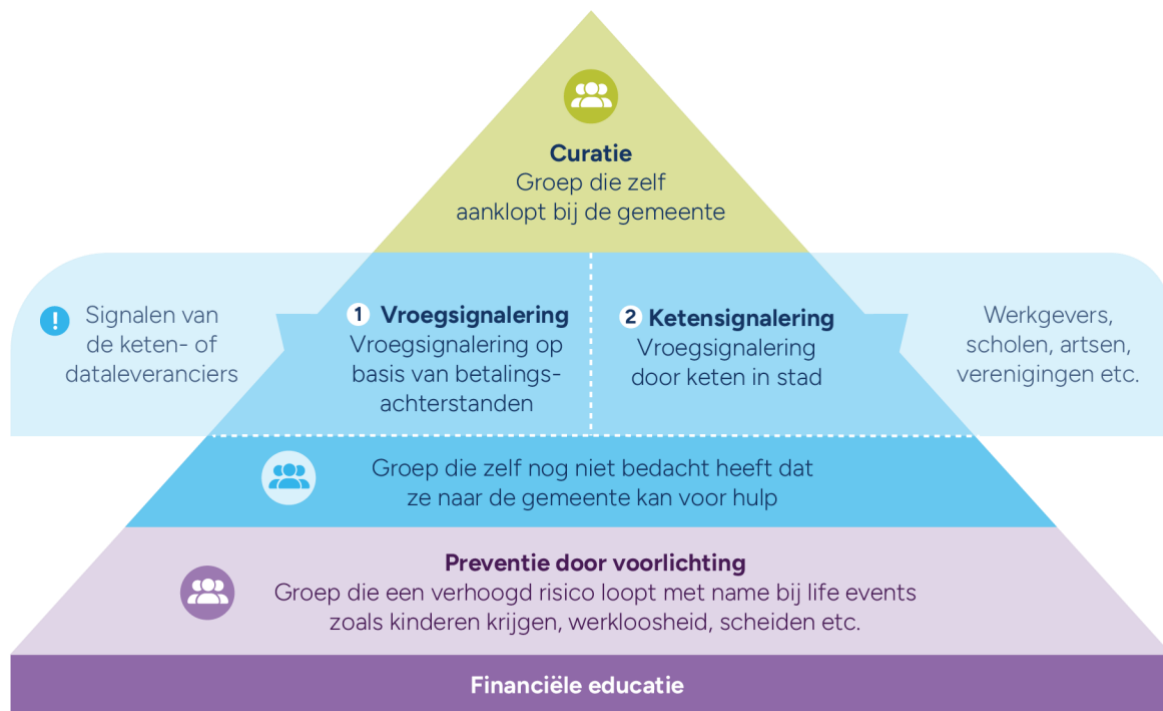
2.1.2. Soorten preventie

We kennen verschillende manieren om de vormen van preventie te ordenen. Onderscheid maken in soorten preventie helpt gemeenten om schuldpreventiebeleid op te stellen, zodat ze doelbewust keuzes kunnen maken over de aanpak en gevraagde inzet. Door bij het opstellen van preventiebeleid gebruik te maken van een indeling, komt duidelijker naar voren hoe vormen van preventie zich tot elkaar verhouden.

¹ Aan de slag met schuldpreventie | Madern & Weijers, 2016

² Preventie van geldzorgen, schulden en armoede | Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Universiteit Leiden, Kenniscentrum Psychologie en Economisch gedrag (pdf, 2.762 KB)

Welke indeling daarbij wordt gekozen hangt mede af van de keuzes die gemeenten maken en de wijze waarop mogelijk op andere beleidsterreinen preventie is ingedeeld. Zo is het mogelijk te ordenen naar doelgroepen, naar interventiemethode en naar de fase van de ontwikkeling van financiële problemen.

2.1.3. Indeling in fasen van ontwikkeling van het probleem

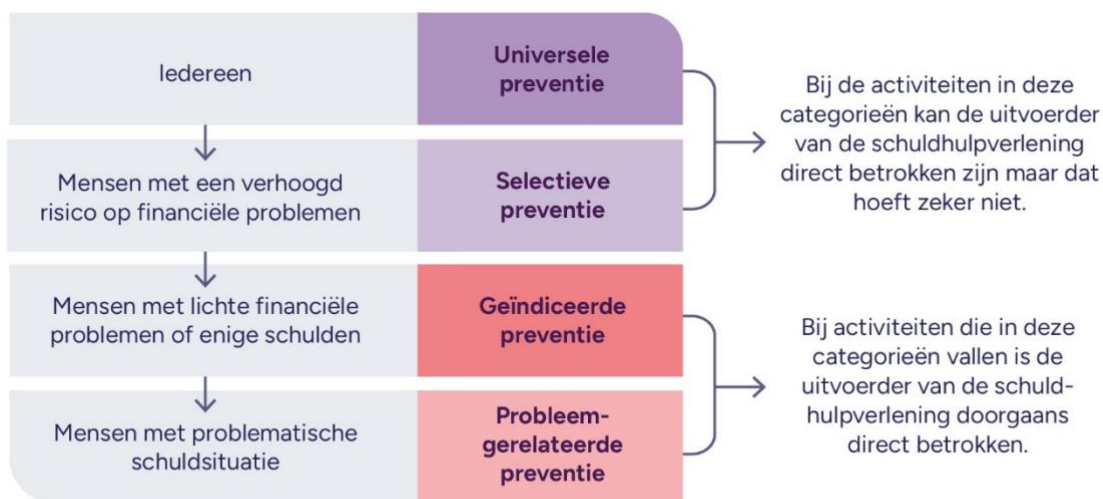
Deze indeling van schuldpreventie gaat uit van de fase waarin financiële problemen zich bevinden.

1. Primaire preventie	Het doel van primaire preventie is te voorkomen dat inwoners financiële zorgen of schulden krijgen. Primaire preventie richt zich op iedereen die risico loopt. Financiële educatie en preventie bij life events zijn een vorm van primaire preventie.
2. Secundaire preventie	Secundaire preventie is bedoeld om financiële problemen vroegtijdig te onderkennen, inwoners met financiële zorgen tijdig in beeld te krijgen en in een vroegtijdig stadium oplossingen te bieden. Voorwaarde is dat specifieke risicogroepen goed worden onderzocht en geanalyseerd. Vroegsignalering en aandacht voor vindplaatsen van schulden zijn voorbeelden van secundaire preventie.
3. Tertiaire preventie	Tertiaire preventie richt zich op inwoners die al problematische schulden hebben. De curatieve hulp, begeleiding en andere maatregelen zijn bedoeld om bestaande problemen op te lossen. De preventieve activiteiten bestaan uit de financiële begeleiding zoals bedoeld in de elementen basisdienstverlening en het geven van nazorg. Hieruit blijkt ook het cyclische karakter van integrale schuldhelpverlening. Begeleiding tijdens het schuldhelpverleningstraject en de periode van volgen en nazorg zijn vormen van tertiaire preventie en hebben als doel duurzame uitstroom te bevorderen en terugval te voorkomen.

2.1.4. Indeling naar doelgroep

Bij deze indeling van schuldpventie maken we onderscheid in doelgroepen.

1. Preventie gericht op iedereen:	Bij deze vorm van preventie spreken we van universele preventie, zoals financiële educatie.
2. Preventie gericht op inwoners die weliswaar nog geen schulden hebben, maar die nadrukkelijk wel een risico lopen:	Deze vorm van preventie wordt ook selectieve preventie genoemd, zoals preventie bij life events.
3. Preventie gericht op inwoners die achterstanden hebben, maar zich nog niet in een problematische schuldsituatie bevinden:	Deze vorm wordt geïndiceerde preventie genoemd, zoals vroegsignalering en signalering door de ketenpartners.
4. Preventie die gericht is op inwoners die in een problematische schuldsituatie zitten:	Deze vorm wordt ook wel probleemgerichte preventie genoemd, zoals financiële begeleiding.

Bron: Schuldpventiewijzer, Wijzer in geldzaken, MO groep, Divosa, ministerie van SZW, NVVK, Nibud, VNG, 2011

2.1.5. Indeling op kwetsbaarheid

De indeling op kwetsbaarheid³ helpt bij het beleidsterrein-overstijgend inzetten van preventieve interventies.

1. Economische kwetsbaarheid:	Alle risicofactoren die te maken hebben met een moeizame financiële-, arbeids- en/of woonsituatie.
2. Sociale kwetsbaarheid:	Alle risicofactoren die te maken hebben met te weinig of helemaal geen sociale ondersteuning.
3. Gezondheidsfactoren:	Alle risicofactoren rond fysieke of mentale gezondheid en neurodiversiteit, die in combinatie met gebeurtenissen of situaties het risico op kwetsbaarheid vergroten.
4. Gezinssituaties:	Alle gezinsvormen en (leef)omstandigheden die, al dan niet in combinatie met gebeurtenissen, het risico op kwetsbaarheid vergroten.
5. Beperkte basisvaardigheden:	Alle vormen van moeite met taal (lezen, schrijven, spreken), rekenen en het gebruik van digitale middelen.

³ [Visual De kwetsbare burger bestaat niet](#) | theRevolution, BZK, 2023

2.1.6. Indeling op interventiemethode

De indeling van schuldpreventie naar interventiemethode geeft houvast bij het ontwerpen van schuldpreventietrajecten. We onderscheiden de volgende vijf methoden:

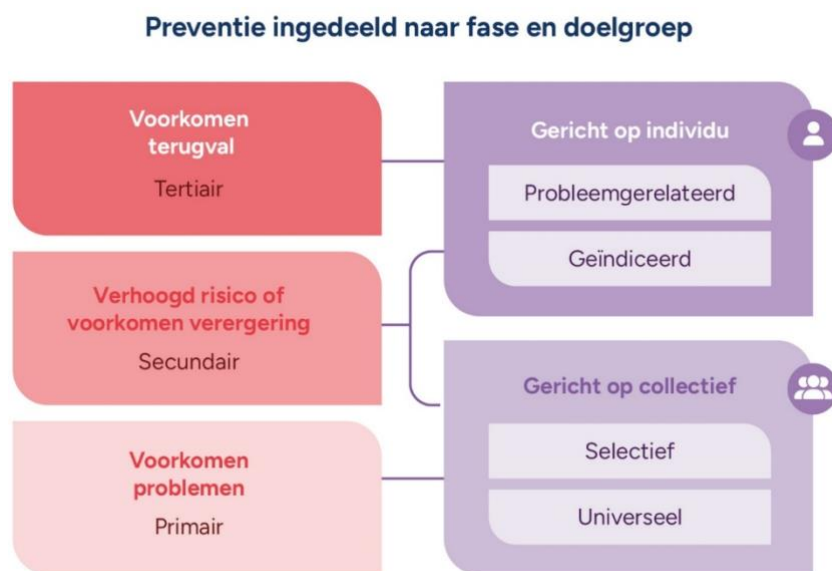
1. Regelgeving en handhaving	Bijvoorbeeld regulering van maximale rente, of het verbieden van reclames voor gokken. Dit ligt grotendeels bij de rijksoverheid.
2. Voorlichting en educatie aan groepen	Bijvoorbeeld gastlessen op basisscholen, maar ook aan publiekscampagnes zoals 'Kom uit je schuld' ⁴ of lokale campagnes.
3. Signaleren en individueel adviseren	Bij signaleren gaat het om vroegsignalering, maar ook om signalering door de keten. Ook advies bij geldvragen valt hieronder. Laagdrempelig advies aan individuen kan bijvoorbeeld bij een geldloket, inlooppunt (IDO) of een inloopspreekuur.
4. Ondersteunen	Deze methode gaat verder dan alleen een vraag of het signaleren. Denk aan budgetcoaching, budgetcursussen, maar ook budgetbeheer of beschermingsbewind.
5. Inrichten van een fysieke en sociale omgeving die gezond financieel gedrag bevordert	Bijvoorbeeld inrichting van digitale omgevingen die aanvragen van inkomensondersteuning makkelijker maken. Of aan meer sociale cohesie in de wijk, waarbij het vragen van hulp eenvoudiger wordt. Hierbij horen ook de opties waarbij inwoners het minst risico lopen op financiële problemen, zoals het standaard aanbieden bij keuzes van bijvoorbeeld studiefinanciering.

⁴ [Campagne-effectonderzoek Kom uit je schuld | SZW, 2021](#)

2.1.7. Combinatie van indelingen

De indelingen van fasen van probleemontwikkeling en van doelgroepen hebben een verband, zie onderstaand figuur.

Preventie bij life events is een combinatie van primaire en selectieve schuldpreventie omdat het zich richt op het voorkomen van financiële problemen en op een bepaald risico dat een bepaalde groep loopt. Financiële educatie is ook primaire schuldpreventie, maar dan gecombineerd met universele schuldpreventie. De combinatie van preventiesoorten pleit voor een integrale aanpak van schuldpreventie ([zie hoofdstuk 5](#)).

Bron: Jungmann & Madern, 2024

2.2. Effectiviteit van schuldpreventie

De effectiviteit van interventies op het vlak van schuldpreventie is meermaals onderzocht⁵. Om de effectiviteit van een interventie te bepalen is een effectmeting noodzakelijk⁶. Daarvoor zijn drie elementen van belang:

1. Doel: wat is het beoogd effect van de interventie en voor welke doelgroep?
2. Impact: leidt de interventie op de lange termijn tot gezond financieel gedrag?
3. Werkzame elementen: wat zijn de onderdelen van een interventie die bedoeld of onbedoeld ertoe leiden dat de doelgroep het gewenste gedrag kan en gaat uitvoeren?

Het rapport 'Preventie van Geldzorgen - 30 interventies in kaart'⁷ beschrijft uitgebreid 30 Nederlandse interventies aan de hand van doel, impact en werkzame elementen en deelt ze in op 5 interventiemethoden:

1. Signaleren, individueel advies geven en doorverwijzen;
2. Voorlichting en educatie;
3. Ondersteuning (langdurig);
4. Effectief inrichten van de fysieke en sociale omgeving;
5. Regelgeving en handhaving.

De werkzame elementen zijn als volgt gedefinieerd:

- Vaardigheid om het gewenste gedrag te vertonen
 - Fysieke vaardigheid: lichaamskracht, uithoudingsvermogen
 - Psychologische vaardigheid: aandacht vasthouden
- Gelegenheid
 - Fysieke omgeving: middelen, tijd
 - Sociale omgeving: normen, waarden, rolmodellen
- Motivatie
 - Reflectie: bewust een keuze maken
 - Automatisch: impliciet, op basis van gewoontes of waarden

Gemeenten die de impact van de eigen interventies willen meten, kunnen gebruik maken van verschillende [tools](#) (zoals een impactkaart) en onderzoeken.

⁵ Preventie: voorkomen is beter dan genezen | Hogeschool van Utrecht en Hogeschool van Amsterdam | oktober 2012. [De onbenutte kracht van schuldpreventie | Tamara Madern](#).
Eerder uit de schulden: wat werkt? | Verwey-Jonker Instituut, Hogeschool Utrecht lectoraat Schulden en Incasso (HU), Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), Pharos, zes gemeenten (Amsterdam, Arnhem, Deventer, Gouda, Haarlem en Utrecht) en drie samenwerkingspartners (voormalig Netwerk Sociale Inclusie, ontstaan uit samengaan van Federatie Opvang en RIBW Alliantie), Save the Children (SC) en Bureau Bartels (BB)

⁶ Preventie van geldzorgen, schulden en armoede, verschillende typen interventies in kaart | Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Universiteit Leiden, 2024

⁷ Preventie van Geldzorgen – 30 interventies in kaart 2024, HvA, HU, Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag, 2024

3. Het belang van schuldpreventie

Schuldpreventie maakt onderdeel uit van de integrale schuldhelpverlening. De uitvoering van schuldhelpverlening vraagt veel van gemeenten, terwijl de middelen vaak schaars zijn. Toch is de inzet op schuldpreventie juist zinvol en dat vraagt om een bepaalde rol van gemeenten (zie 6.3). In onderstaande paragrafen lichten we toe waarom het belangrijk is voor gemeenten om in te zetten op schuldpreventie. Deze kunnen gemeenten ook gebruiken als argumentatie voor in hun beleidsplan.

3.1. Schuldenproblematiek is groot

Uit onderstaande cijfers blijkt hoe groot de schuldenproblematiek is in Nederland. Ook wanneer het veel Nederlanders financieel steeds meer voor de wind gaat, heeft een grote groep inwoners moeite met het betalen van de rekeningen, met name jongvolwassenen⁸. Inwoners die zich zorgen maken over hun situatie, overzien de langere termijn vaak niet goed.

TOELICHTING | Geldzorgen en geldstress

- 21 procent van de Nederlanders maakte zich in 2024 zorgen over de energierekening en de zorgkosten⁹.
- 18 procent van de Nederlanders bijna één op de vijf, had in 2024 te maken met financiële stress¹⁰.
- Bijna 1 op de 5 Nederlandse huishoudens was in 2023 zeer onzeker over het kunnen doen van een grotere uitgave¹¹.
- Een kwart van de Nederlanders houdt zich niet bezig met financiële planning¹².

⁸ Financiële gezondheid | Deloitte 2025

⁹ Nationale Monitor Geldzorgen | Wijzer in geldzaken 2024

¹⁰ Nationale Monitor Geldzorgen | Wijzer in geldzaken 2024

¹¹ Samen navigeren door onzekere tijden | Deloitte 2024

¹² Financiële gezondheid | Deloitte 2025

TOELICHTING | Achterstanden

- In 2024 had 32 procent van de huishoudens moeite met rondkomen¹³.
- Ruim 30 procent van de Nederlanders houdt geen geld over aan het einde van de maand¹⁴.
- 14 procent van de Nederlanders geeft meer geld uit dan ze binnenkrijgt¹⁵.
- Meer dan 25 procent heeft een te kleine buffer voor onvoorziene uitgaven¹⁶.
- In 2023 had 46 procent van de huishoudens te maken met één of meer betalingsproblemen¹⁷.
- Ruim 14 procent van de Nederlanders staat maandelijks of altijd rood¹⁸.
- Het aantal huishoudens dat daadwerkelijk problematische schulden heeft steeg in 2024 naar 747.560 huishoudens. Dat is 8,9 procent van alle huishoudens¹⁹.

Inwoners die een life event meemaken, lopen een vergroot risico op financiële problemen. Bij life events stijgen de risico's op financiële problemen. Naast de mentale ruimte die dergelijke gebeurtenissen vragen, betekenen ze ook vaak een verandering in inkomsten en/of uitgaven.

TOELICHTING | De grootte van de problematiek bij life events

- Van de inwoners die werkloos worden heeft 7,1 procent kans op problematische schulden²⁰.
- Van de inwoners die uit elkaar gaan heeft 7,9 procent kans op problematische schulden²¹.
- Inwoners met betalingsproblemen hebben een grotere kans op problematische schulden dan inwoners zonder betalingsproblemen.

¹³ [Rapport Geldzaken in de praktijk | Nibud 2024](#)

¹⁴ [Onderzoek financiële geletterdheid, jongeren afgezet tegen het Nederlands publiek | Wijzer in geldzaken, 2023](#)

¹⁵ [Rapport rondkomen en betalingsproblemen. Ervaringen van Nederlandse huishoudens in onzekere tijden | Nibud, 2022](#)

¹⁶ [Vooral hoge inkomens sparen, kwart van Nederlanders heeft te kleine buffer | NU.nl, 26 juni 2024](#)

¹⁷ [Nibud | geldproblemen in Nederland 2024](#)

¹⁸ [Rapport Geldzaken in de praktijk | Nibud 2024](#)

¹⁹ [Schuldenproblematiek in beeld | CBS, 2025](#)

²⁰ [Schuldenproblematiek in beeld | CBS, 2020](#)

²¹ [Schuldenproblematiek in beeld | CBS, 2020](#)

VOORBEELD | Kathy kwam in de financiële problemen door gezinsuitbreiding

“Met het krijgen van kinderen stegen ook onze lasten en raakte ik het overzicht kwijt. Dit werd nog eens versterkt door ziektebeelden van de kinderen en een verhuizing”. Haar eerste schuld had te maken met de gelden van het Persoonsgebonden Budget (PGB). Kathy beheerde zelf het PGB-geld en ondervond problemen met het bijhouden van de administratie. “Ik moest een groot bedrag terugbetalen, terwijl dat er niet meer was. Ook kreeg ik door mijn verhuizing te maken met andere instanties, zoals bijvoorbeeld de uitkeringsinstantie. Omdat dit allemaal nog moest worden aangevraagd, sloot het niet altijd goed op elkaar aan. Daardoor bleven er rekeningen liggen.”

Jongeren zijn niet altijd voorbereid op de vele verleidingen online, zoals het kopen op afbetaling, gokken, handelen in crypto, de inzet als zogenaamde geldeuzels en beïnvloeding van influencers. Het is niet vanzelfsprekend dat alle jongeren van huis uit verantwoord financieel gedrag krijgen aangeleerd en voorbereid worden op financiële zelfredzaamheid. Daardoor weten veel jongeren niet wat ze te wachten staat na hun 18e verjaardag²².

TOELICHTING | De grootte van de problematiek bij jongeren

- 53 procent van jongeren komt regelmatig geld tekort²³.
- 1 op de 3 mbo-studenten vraagt geen zorgtoeslag aan en laat daarmee meer dan € 1000,- op jaarbasis liggen²⁴.
- Een derde van de jongeren ervaarde de afgelopen jaren problemen met geld: meer geld uitgeven dan er binnenkomt, schulden bij familie en het kopen van spullen op afbetaling²⁵.
- 3 op de 10 jongeren (16-19 jaar) had in 2023 problemen met geldzaken: naar eigen zeggen zijn dat: meer geld uitgeven dan er binnenkomt (13 procent), schulden bij familie of vrienden (10 procent) of spullen gekocht op afbetaling (10 procent)²⁶.
- Naar mate jongeren ouder worden ervaren ze vaker problemen met geldzaken. 18- en 19-jarigen hebben vaker problemen met geldzaken (36 procent) dan 16- en 17-jarigen (23 procent)²⁷.

- Jongeren op het mbo hebben vaker problemen met geldzaken dan jongeren op het hbo/wo (35 vs. 26 procent)²⁸.

²² Geldstress bij jongere, een longitudinaal onderzoek naar geldstress bij jongeren | Nibud, 2022

²³ Nibud Scholierenonderzoek, onderzoek naar scholieren en hun geldzaken | Nibud, 2025

²⁴ Nibud mbo-onderzoek 2021, onderzoek naar de geldzaken van mbo-studenten | Nibud, 2021

²⁵ Onderzoek 'Hoe ben jij Geld de Baas? onderzoek onder jongeren van 16-19 jaar over omgaan met geld en hun financiële toekomst | Wijzer in Geldzaken, 2024

²⁶ Onderzoek 'Hoe ben jij Geld de Baas? onderzoek onder jongeren van 16-19 jaar over omgaan met geld en hun financiële toekomst | Wijzer in Geldzaken, 2024

²⁷ Onderzoek 'Hoe ben jij Geld de Baas? onderzoek onder jongeren van 16-19 jaar over omgaan met geld en hun financiële toekomst | Wijzer in Geldzaken, 2024

²⁸ Onderzoek 'Hoe ben jij Geld de Baas? onderzoek onder jongeren van 16-19 jaar over omgaan met geld en hun financiële toekomst | Wijzer in Geldzaken, 2024

- 89 procent van de jongeren heeft onvoldoende kennis over hun financiële verplichtingen wanneer ze 18 jaar zijn. Zij weten vooral niet wat ze moeten doen op het gebied van studiefinanciering en incassotrajecten²⁹.
- Bijna de helft (49 procent) van de Nederlandse jongeren (16 tot en met 27 jaar) heeft een financiële schuld. Ook geven jongeren die er financieel niet goed voor staan, aan dat ze daar moeilijk over kunnen praten met anderen, bijvoorbeeld omdat zij zich kwetsbaar voelen³⁰.
- Ongeveer 1 op de 10 jongeren geeft aan wel eens (online) te gokken (8 procent) en/of in crypto te handelen (9 procent). Voor jongeren waarvan de ouder(s) ook (online) gokken en/of handelen in crypto is dit 15 procent en 36 procent³¹.

3.2. Maatschappelijke kosten van schulden zijn hoog

Financiële problemen ontwrichten het functioneren van een huishouden. Of het nu gaat om een eenpersoonshuishouden of een gezin met kinderen: schulden kosten veel tijd en energie en dit beïnvloedt ook andere aspecten van het leven.

Grote financiële problemen vormen een belemmering voor participatie. Te weinig geld leidt ertoe dat mensen zich terugtrekken achter hun voordeur. Financiële zorgen dragen bij aan uitval op het werk of op school. Ook is er een relatie met gezondheidsproblemen. Maatschappelijk werkers, sociaal raadslieden en klantmanagers Participatiewet constateren telkens weer dat het voor inwoners heel moeilijk is om in beweging te komen wanneer hun financiën niet in balans zijn.

Naast een belemmering voor participatie leiden problematische schulden ook tot maatschappelijke kosten op tal van terreinen. Bij een uithuiszetting betaalt de gemeente voor de kosten van de maatschappelijke opvang. De kosten van gezondheidszorg stijgen sterker nadat inwoners in financiële problemen zijn gekomen³². Ook kosten aan maatschappelijk werk, sociaal raadslieden, verslavingszorg en instanties als jeugdzorg zijn tot op enige hoogte toe te schrijven aan het (blijven) bestaan van financiële problemen.

TOELICHTING

Uit onderzoek blijkt dat elke geïnvesteerde euro in de schuldhulpverlening de maatschappij tot 2 euro oplevert³³.

²⁹ Onderzoek naar het effect van 'Hoe word je rijk?' | Money Start, 2024

³⁰ Onderzoek Helft van jongeren van generatie Z heeft schulden | ING, 2024

³¹ Onderzoek 'Hoe ben jij Geld de Baas? onderzoek onder jongeren van 16-19 jaar over omgaan met geld en hun financiële toekomst | Wijzer in Geldzaken, 2024

³² When financials get tough, life gets rough? Problematic debts and ill health | CPB, 2021

³³ Meetbare en merkbare waarde van financiële hulpverlening: een nieuw perspectief | NVVK, 2022

3.3. Voorkomen is beter dan genezen

Een betalingsachterstand kan snel oplopen tot een flinke schuld. De extra kosten kunnen in korte tijd leiden tot grote problemen³⁴. Financiële problemen doen daarnaast een aanslag op de gezondheid en op het welbevinden van mensen en verslechteren hun positie in de samenleving. Zorgen over geld en schaamte over de ontstane situatie maken dat mensen zich terugtrekken, soms de 'kop in het zand' steken, met een neerwaartse spiraal tot gevolg. Vroegtijdige schuldpreventie voorkomt persoonlijke ellende en problemen op andere leefgebieden.

TOELICHTING

Het figuur hieronder is een voorbeeld van hoe snel een boete kan oplopen.

Boete	Verhoging 1 50%	Verhoging 2 100%	Dwangbevel	Loonbeslag
€ 389	€ 579	€ 1.149	€ 1.334,88	€ 1.764,57

Bron: Schulden klein houden en perspectief bieden, Moerman en Jungmann, oktober 2023

Op het moment dat betalingsachterstanden oplopen en een schuldsituatie ontstaat, wordt het voor inwoners moeilijker om deze op te lossen.

3.3.1. Voorkomen is beter dan genezen bij life events

LE

Een life event vergroot de kans op financiële problemen. Een life event vraagt zowel positieve als negatieve aandacht van inwoners, waardoor er minder ruimte is om aandacht te geven aan financiële zaken. Tegelijkertijd hebben life events vaak grote financiële consequenties, bijvoorbeeld door extra kosten of minder inkomsten. Ook moeten mensen beslissingen nemen die op langere termijn financiële gevolgen hebben.

3.3.2. Voorkomen is beter dan genezen bij financiële educatie

FE

Over het algemeen verloopt het (financieel) volwassen worden bij jongeren voorspoedig. Helaas zijn er ook jongeren voor wie financieel zelfstandig worden en blijven een grote stap is. Voor hen is ondersteuning noodzakelijk om financiële zorgen in de toekomst te voorkomen. Het is van groot belang dat jongeren zo vroeg mogelijk leren omgaan met geld. Daardoor lopen zij als volwassene minder risico op financiële zorgen en schulden. Door te oefenen hoe zij met geld omgaan, leren zij vaardigheden waarmee zij later grip op hun geld houden³⁵.

Jongeren zijn voor de wet financieel zelfstandig op de dag dat zij 18 worden. Helaas hebben niet alle jongeren dezelfde financiële basisvaardigheden. Ook is financiële educatie helaas (nog) geen doorlopende en verplichte leerlijn.

³⁴ [Schulden klein houden en perspectief bieden, naar een paradigmashift in de incasso waar zowel schuldeisers als debiteuren van profiteren | SchuldInfo, HU, LSR, 2023](#)

³⁵ [Geldstress bij jongere, een longitudinaal onderzoek naar geldstress bij jongeren | Nibud, 2022](#), [Rapport Jongvolwassenen en hun financiële doelen | Nibud, Rabobank, 2022](#)

3.4. Wat levert preventie de samenleving en de gemeente op?

In de basis draagt preventie van schulden bij aan het voorkomen van maatschappelijke kosten en zorgt het voor meer tevreden mensen.

1. Vermindering van sociale problemen, minder druk op sociale zekerheid:

We weten dat geldzorgen nooit alleen komen. Geldstress zorgt voor veel problemen die doorsijpelen naar professionele hulpverlening, zoals jeugdzorg, schuldhulpverlening, uitkeringen en andere sociale voorzieningen en Wmo-indicaties.

2. Minder ziek en meer zelfvertrouwen:

Financiële stabiliteit zorgt voor gezondere en gelukkiger mensen met meer zelfvertrouwen.

Economische stabiliteit:

Minder mensen met financiële problemen, betekent meer bijdragen aan een stabielere economie. Zij zijn gezonder en werken meer, investeren en consumeren en dragen zo bij aan de werkgelegenheid en welvaart van Nederland.

3. Verkleining van de welvaarts kloof:

Preventie verkleint de kloof tussen verschillende sociaaleconomische groepen. Door de kennis, vaardigheden en bewustwording op geld door te geven krijgt iedereen een kans om financieel succesvol te zijn.

4. Gezond financieel gedrag

Schuldpreventie is een mix van maatregelen, activiteiten en voorzieningen, die erop gericht zijn dat inwoners financieel vaardig worden en zich zo gedragen dat zij hun financiën op orde houden (zie 2.1). Schuldpreventie is daarom het meest effectief als er naast het geven van informatie en het vergroten van kennis of vaardigheden ook aandacht is voor gedragsverandering. Bij het ontwerpen of kiezen van interventies is aandacht voor de gedragskant cruciaal. Met schuldpreventie wordt geprobeerd inwoners te bewegen tot financieel gezond gedrag of tot het bestendigen daarvan. Dit hoofdstuk gaat in op welke gedragsverandering nodig is en hoe gedragsverandering werkt.

4.1. Voorwaarden voor gezond financieel gedrag

Gezond financieel gedrag hangt af van drie voorwaarden: weten, kunnen en handelen³⁶.

- Weten: financieel geletterd zijn;
- Kunnen: beschikken over financiële vaardigheden;
- Handelen: het belangrijk vinden om de kennis en vaardigheden te verwerken en in staat zijn om deze in te zetten. Hierbij spelen zaken als motivatie, zelfregulatie, vertrouwen in eigen kunnen en mentale capaciteit een rol.

De WRR (Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid) voegt hier een vierde voorwaarde aan toe³⁷:

- Grip: beschikken over mogelijkheden om effectief de eigen omgeving te beïnvloeden.

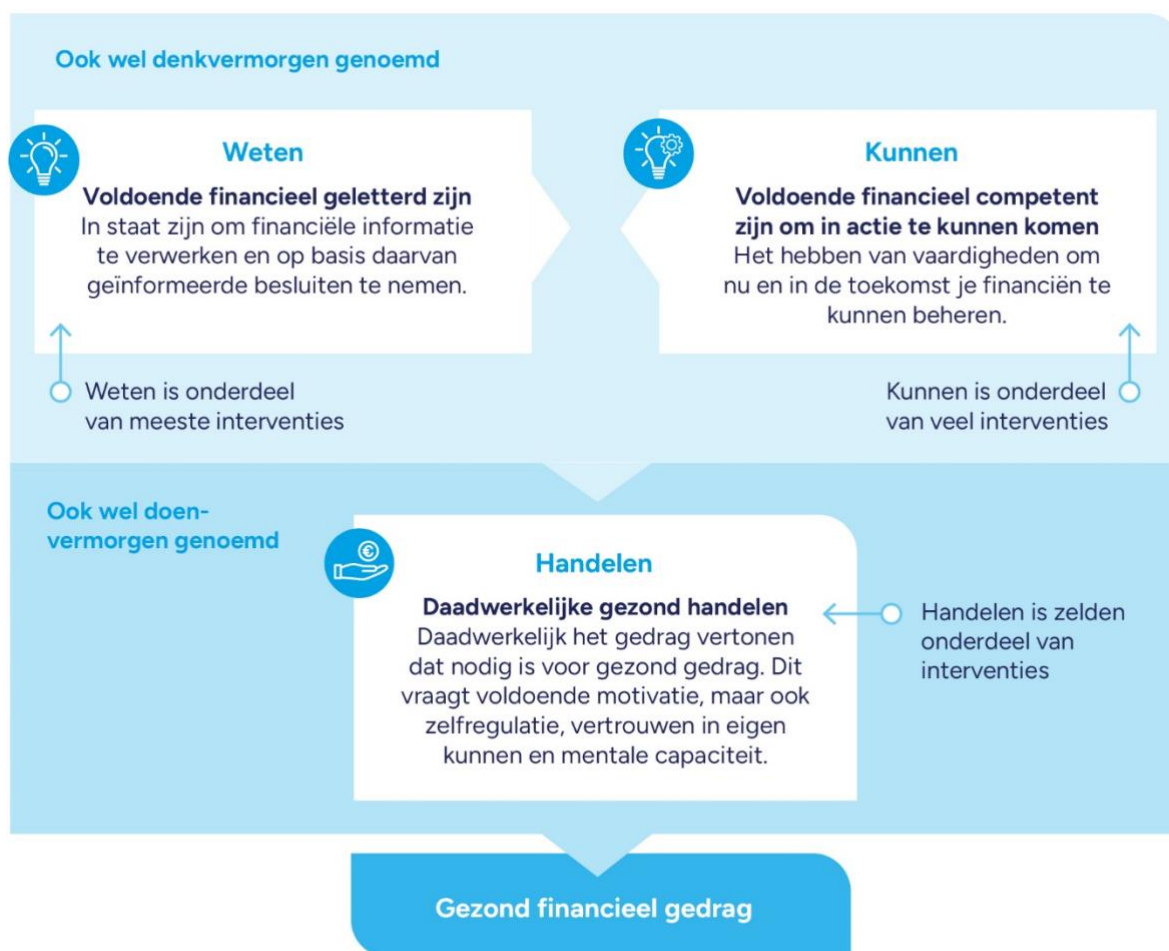
De beïnvloeding van de omgeving (grip) is naast het doenvermogen (het vermogen om in actie te komen, het hoofd koel te houden en vast te houden aan goede voornemens) een belangrijk aspect. Dit verwijst naar de mate waarin inwoners door eigen handelen in staat zijn om de gewenste uitkomsten te bereiken en ongewenste uitkomsten te voorkomen.

Er bestaat een verband tussen doenvermogen en grip, omdat inwoners eerst het eigen gedrag moeten reguleren om effectief de omgeving te beïnvloeden. Naast doenvermogen hebben inwoners ook andere zaken nodig om werkelijk grip te hebben op de omgeving. Denk hierbij aan voldoende financiële middelen, sociale hulpbronnen, rechten en een voorspelbare en navigeerbare omgeving. Grip gaat dus ook, net zoals het doenvermogen en handelen, over benodigheden om de gewenste uitkomsten te bereiken³⁸. Het is een nadere invulling, waarbij meer aandacht is voor wat de omgeving doet met het handelingsvermogen van inwoners.

³⁶ [Preventie van geldzorgen, schulden en armoede, verschillende typen interventies in kaart | Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Universiteit Leiden, 2024](#)

³⁷ [Grip, het maatschappelijk belang van persoonlijke controle | WRR, 2023](#)

³⁸ [Weten is nog geen doen | WRR, 2017](#)

Bron: Jungmann & Madern, 2024

4.2. Inzichten over gedragsverandering

Bij schuldpreventie is het van belang om bewust te zijn van deze verschillende componenten die invloed hebben op financieel gedrag. Dan kan bij het inzetten van preventie-interventies ook worden bepaald op welke onderdelen de interventie invloed heeft.

Zo kan bijvoorbeeld financiële educatie op scholen zich alleen richten op weten, maar kan de interventie zich tegelijk ook richten op handelen. Een ander voorbeeld: preventie van financiële zorgen en problemen bij life events kan inwoners ondersteunen bij handelen, maar soms is een doorverwijzing (weten) al voldoende.

Door inzicht te hebben in waar een interventie zich op richt, kan in het preventiebeleid ook worden opgenomen waar resultaten worden verwacht. Een interventie die zich alleen richt op weten zal doorgaans minder effectief zijn dan een interventie die zich ook richt op handelen. Tegelijkertijd zijn voor het aspect handelen vaak weinig interventies beschikbaar.

Bij het bepalen van interventies kan worden onderzocht in hoeverre gebruik gemaakt wordt van onderstaande inzichten, die gebaseerd zijn op de zeven beïnvloedingsprincipes van Cialdini³⁹.

³⁹ Influence: The Psychology of Persuasion | Robert Cialdini, 1984, 2016

4.2.1. Autoriteit, sympathie en eenheid: kies bewust wie de preventieboodschap overbrengt

De mate waarin inwoners een boodschap aannemen, is mede afhankelijk van degene die de boodschap brengt. Inwoners nemen meer aan van iemand die ze als autoriteit beschouwen, op hen lijkt (eenheid) of aardig vinden (sympathie). Kies daarom bewust wie de boodschapper is en laat de boodschapper aansluiten bij de doelgroep.

Voorbeeld voor life events

Zo wordt bij het life event "Ik word 18" de boodschap beter overgebracht door een jongere (gemeente Waalwijk doet dit) en het life event "ik ga stoppen met ondernemen" door een (ex-)ondernemer.

Voorbeeld voor financiële educatie

Onderzoek wie u het best inzet voor voorlichting of lessen. Een schoolklas neemt meer aan van een jongere die ooit zelf schulden had (eenheid), een *peer educator* (ervaringsdeskundige betrokken jongere). En een autoriteit als het Nibud of Wijzer in geldzaken wordt geloofd bij geldadviezen.

4.2.2. Consensus: mensen doen graag wat anderen doen

Consensus wordt ook wel sociale bewijskracht genoemd. Voordat mensen iets aanschaffen op internet, kijken ze naar de meningen en ervaringen die andere mensen hebben over een product. Hoe meer mensen positief zijn, hoe overtuigder zij zelf raken. We zoeken sociale bewijskracht of *social proof* om een stuk onzekerheid weg te halen. Dit werkt bijvoorbeeld ook door de normcijfers van het Nibud ten aanzien van bepaalde uitgaven te noemen. Percentages werken ook: '80 procent van de jonge ouders bezocht onze website voor tips'.

4.2.3. Commitment

Om gezond financieel gedrag vol te houden, helpt het als we ons openlijk committeren aan het nieuwe gezonde gedrag. Bijvoorbeeld door – in een app of een contract - heel expliciet op te schrijven wat zij anders gaan doen en hen daaraan regelmatig te herinneren. Ondersteuning helpt daarbij. Dit kan bijvoorbeeld in een app of door het maken van een contract. Om deze goede voornemens vol te houden kan ondersteuning worden geboden door bijvoorbeeld vrijwilligers te koppelen aan inwoners die uitstromen, zodat zij samen periodiek kunnen kijken hoe het met de goede voornemens gaat. Ook is het mogelijk om dit te doen met groepen vanuit een budgetcursus. Door inwoners zich niet alleen publiekelijk te laten committeren (inwoners onder elkaar, op internet, in een budgetgroep) maar hen ook actief te herinneren, wordt de kans groter dat het goede voornemen ook echt gerealiseerd wordt.

Voorbeeld voor financiële educatie

Onderzoek of de gekozen lesprogramma's gebruik maken van bovenstaande principes. Kijk ook hoe scholen hieraan zelf nog inhoud kunnen geven, bijvoorbeeld door gezamenlijk (spaar)doelen op te stellen en hier meerdere keren per jaar op terug te komen.

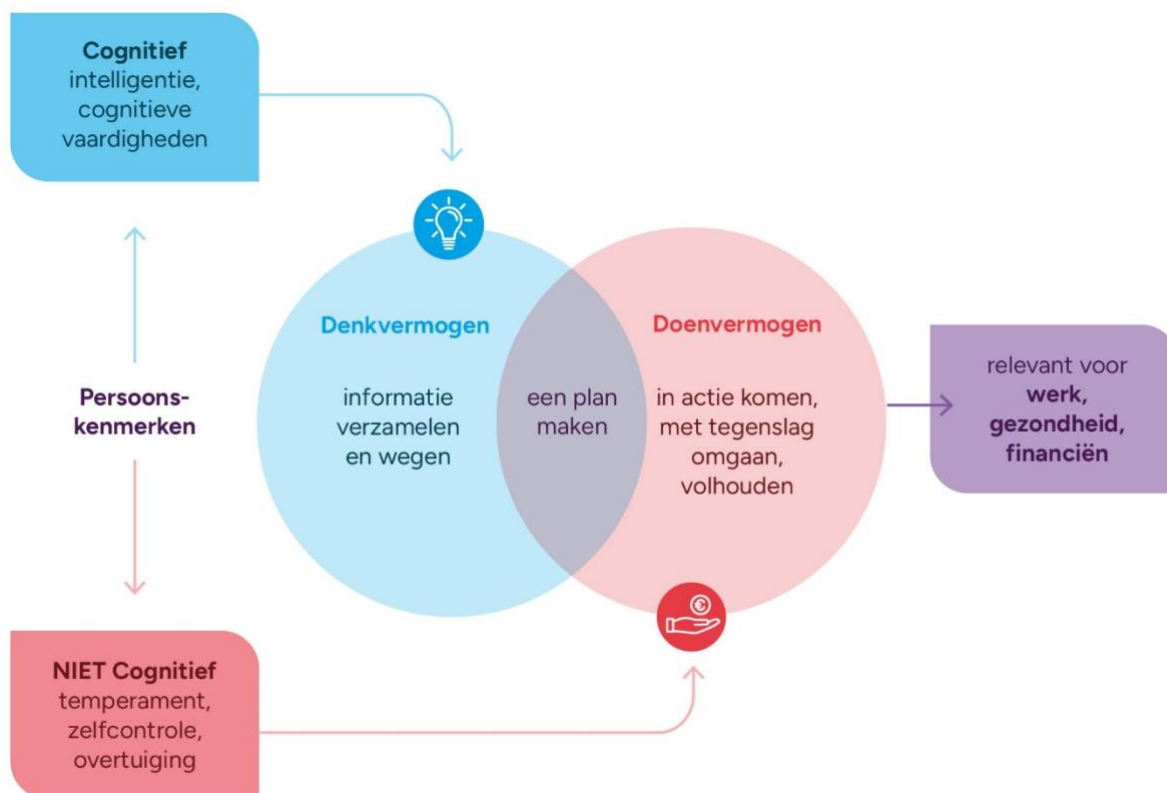
4.2.4. Laat inwoners denken in potjes

Als geld een bestemming heeft, zijn we minder snel geneigd het uit te geven. En als inwoners een spaardoel hebben benoemd, sparen ze sneller. Het verdelen van budget in potjes beperkt het uitgeven door inwoners en vergroot het sparen. Hiervan kan gebruik worden gemaakt in budgetbeheer en beschermingsbewind, maar ook bij het ondersteunen van inwoners bij het inrichten van hun eigen betaal- en spaarrekeningen. Geld zonder doelbestemming wordt beschouwd als vrij te besteden en gaat makkelijker op.

4.3. Individuele verschillen

Naast onbewuste processen en context spelen ook individuele verschillen een rol in financieel gedrag. Iedereen laat zich beïnvloeden door onbewuste processen, net als dat de keuzesituaties waarin inwoners terechtkomen ook van invloed zijn op hun keuzegedrag. Toch zijn er ondanks de gemene deler ook grote verschillen in de manier waarop inwoners zich gedragen.

Er zijn verschillen tussen inwoners in onder andere wilskracht, behoefte om na te denken over keuzes, impulsiviteit, waarden en normen. Bij het inrichten van interventies voor schuldpreventie spelen ook deze individuele verschillen een rol in het succes van de interventies. Schuldpreventie draait om het beïnvloeden van kennis, vaardigheden en gedrag. Als het doel is dat inwoners zich bewuster gaan gedragen, dan is inzicht nodig in de factoren die gedrag bepalen. Waarom gedragen mensen zich zoals ze zich gedragen? Zelfs als ze weten dat hun gedrag niet altijd verstandig is?

Bron: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR), Weten is nog geen doen, 2017

Het WRR-rapport “Weten is nog geen doen” geeft interessante inzichten⁴⁰. Onder andere dat voor gedragsverandering meer nodig is dan alleen overdracht van kennis. Weten dat gedrag onverstandig is, is geen garantie om dat gedrag niet meer te vertonen. Mensen laten zich leiden door onbewuste processen en overtuigingen en de manier waarop keuzes aan hen worden voorgelegd. Dit komt ook terug in de manieren waarop inwoners te beïnvloeden zijn. Deze strategieën kunnen worden gebruikt om succesvol aan de slag te gaan bij preventieve interventies.

Naast algemene risicofactoren van financiële zorgen en schulden waar schuldpreventie zich vaak op richt, onderscheiden we ook individuele beïnvloedende factoren⁴¹.

4.3.1. Doenvermogen en zelfredzaamheid

Doenvermogen is “het vermogen om in actie te komen, het hoofd koel te houden en vast te houden aan goede voornemens”⁴². Vaker dan we denken zit er een groot verschil groot tussen wat van inwoners wordt verwacht en wat zij daadwerkelijk kunnen.

Een, al dan niet tijdelijke, verminderde zelfredzaamheid is contextgebonden en afhankelijk van individuele factoren: onder bepaalde omstandigheden worden mensen minder zelfredzaam.

⁴⁰ [Weten is nog geen doen | WRR, 2017](#)

⁴¹ [De kwetsbare burger bestaat niet, the Revolution, 2023](#)

⁴² [Weten is nog geen doen | WRR, 2017](#)

4.3.2. (Dis)balans tussen draaglast en draagkracht

Op draagkracht zijn persoonlijke competenties van invloed. Denk aan zelfvertrouwen, doorzettingsvermogen en assertiviteit, maar ook de aanwezigheid of ontbreken van een sterk sociaal netwerk en toegang tot publieke voorzieningen. Draaglast is de mate waarin tegenslag wordt ervaren. Een disbalans tussen deze twee ontstaat wanneer problemen en tegenslagen groter worden dan dat ze hanteerbaar zijn.

4.3.3. Steun ervaren versus er alleen voor staan

Hoe een inwoner reageert en handelt in situaties met een risico op financiële zorgen of schulden, is mede afhankelijk van hoeveel steun hij of zij ervaart. Een sterk sociaal netwerk en toegang tot hulpbronnen en voorzieningen zijn van invloed, maar ook de ervaren steun van, en het vertrouwen in, de (Rijks)overheid spelen een rol.

4.3.4. Begrip van overheidsdienstverlening

Tot slot heeft ook de individuele kennis van overheidsdienstverlening invloed op de mate waarin iemand in staat is actie te ondernemen. Denk aan waar is welke informatie te vinden, bij wie en hoe zaken moeten worden geregeld.

II Integrale aanpak in de keten

Deel II van deze handreiking beschrijft het belang van een integrale aanpak van preventie en van effectief samenwerken met de ketenpartners in het speelveld van gemeenten.

Een goed begin in de planfase (PLAN) is het halve werk in de uitvoeringsfase (DO). Dit sluit aan bij de PDCA-cyclus, die gemeenten kan helpen om beleid stap voor stap continu te verbeteren aan de hand van een vaste structuur. De vier letters van de PDCA-cyclus staan voor de vier fases die doorlopen worden: Plan, Do, Check, Act.

De onderdelen voor een integrale aanpak van preventie en effectieve samenwerking met ketenpartners komen samen in de volgende illustratie.

5. Een integrale aanpak op preventie

Schuldenproblematiek en financiële gezondheid hangen nauw samen met andere leefgebieden en basisvaardigheden. Schuldpreventie is daardoor het meest effectief als het wordt opgepakt in samenhang met het algemene preventiebeleid van gemeenten.

VOORBEELD | Financiële gezondheid in de nota gezondheid | Gemeente Súdwest-Fryslân

In de gemeente Súdwest-Fryslân is financiële gezondheid opgenomen in de [nota gezondheid](#). Daarmee creëert de gemeente een integrale samenhang tussen gezondheidsinterventies en interventies op financiële gezondheid.

Schuldpreventie richt zich specifiek op geldzorgen. Interventies zijn dus gericht op bevorderen van financieel gezond gedrag, beperken van risico's voor mensen, signaleren van schulden, doorverwijzen naar de juiste instanties, ondersteuning bieden en (nieuwe) problematiek voorkomen. Een voorbeeld van een interventie die eraan bij kan dragen dat inwoners gebruik maken van beschikbare landelijke en gemeentelijke regelingen, is de [Voorzieningenwijzer](#).

5.1. Integrale preventie-interventies

Integrale preventie-interventies zijn niet specifiek gericht op het voorkomen en vroegtijdig oplossen van schulden, maar adresseren meerdere domeinen. Schulden vormen vaak een belemmering om te werken aan andere doelen, zoals gezondheid of re-integratie. Integrale preventie-activiteiten helpen mensen op meerdere levensgebieden. Preventie van geldzorgen sluit aan bij de kennis- en innovatieagenda gezondheid en zorg, die niet alleen naar gezondheid kijkt maar nadrukkelijk naar het hele welzijnsdomein. Zeker voor geldzorgen en gezondheid geldt dat ze elkaar sterk beïnvloeden⁴³. Denk bijvoorbeeld aan samenhang met [Gala](#) en de [Sterke Lokale Teams](#) vanuit de hervormingsagenda Jeugd.

Preventie enkelvoudig relateren aan financiële zorgen en schulden doet geen recht aan levensgebied-overstijgende kwetsbaarheden⁴⁴ waar inwoners mee te maken hebben of kunnen krijgen. Een preventie-aanpak speelt dus idealiter in op rode draden in risicofactoren op kwetsbaarheid.

5.2. Samenwerking in de keten

Om structureel meer inwoners uit de schulden te houden is meer aandacht nodig voor schuldpreventie. Dit kan alleen slagen wanneer iedereen in de keten zijn verantwoordelijkheid neemt. Schuldpreventie is dus niet alleen de verantwoordelijkheid van gemeenten. Ook de rijksoverheid, maatschappelijke organisaties, werkgevers en crediteuren hebben een verantwoordelijkheid. Zij hebben zelf ook baat bij het voorkomen van schulden. Om gezamenlijk met preventie van schulden aan de slag te gaan is een integrale aanpak van belang.

⁴³ [Preventie van geldzorgen, schulden en armoede, verschillende typen interventies in kaart | Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Universiteit Leiden, 2024](#)

⁴⁴ ['De' kwetsbare burger bestaat niet, theRevolution, BZK, 2023](#)

VOORBEELD | Jongerenonderzoek | gemeente Hollands Kroon

In 2021 deed een aantal jongeren uit gemeente Hollands Kroon een jongerenonderzoek. Uit de resultaten kwam naar voren dat jongeren moeite hebben om informatie te vinden over onderwerpen die hen aangaan. Ook blijken velen niet te weten waar ze terecht kunnen voor hulp en wordt informatie te versnipperd aangeboden. Daarnaast zoeken jongeren naar manieren om met leeftijdsgenoten in contact te komen, online of fysiek.

Deze resultaten zijn de aanleiding geweest voor de gemeente Hollands Kroon en LINK Jongerenwerk om het Digitaal Jongerencentrum te ontwikkelen (www.youh.nl) waar deze informatie wel makkelijk te vinden is en die aansluit op hun wensen. De website is een verzamelplaats voor informatie van verschillende partijen, niet alleen informatie vanuit de gemeente.

Jongeren zijn daarbij vaak online te vinden. Dit is de gedachte achter het idee voor een Digitaal Jongeren Centrum op de website www.youh.nl. Jongeren kunnen heel gemakkelijk met hun telefoon, tablet of computer allerlei informatie vinden. Ze kunnen ook meepraten via de chat of meedoen met een online activiteit.

VOORBEELD

Programma Preventie van geldzorgen | Divosa, Vereniging Humanitas, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Pharos, Stichting Expertisecentrum Sterk uit Armoede en Sociaal Werk Nederland

Praten over geld is geen eindpunt, het is een krachtig begin. In honderd gemeenten versterken Divosa, Vereniging Humanitas, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Pharos, Stichting Expertisecentrum Sterk uit Armoede en Sociaal Werk Nederland netwerken die het gesprek over geld stimuleren, waarin zorgen erkend worden en hulp snel te vinden is. Door geld bespreekbaar te maken, zorgen zij ervoor dat kleine zorgen eerder worden herkend en erkend. En dat is belangrijk, omdat (structurele) armoede of risicovolle/problematische schulden vaak een domino-effect hebben op andere aspecten van het leven, zoals gezondheid, relaties en werk.

In samenwerking met betaalde en onbetaalde professionals maken deze partijen geldzaken een normaal gespreksonderwerp, zodat ze samen met inwoners zorgen kunnen delen en oplossen.

Het programma is gestart in maart 2025 en kent de volgende deelprojecten:

- Samenwerken met ervaringswerkers en sleutelpersonen aan geldzorgen;
- Kansrijke Start: LeerwerktrajectPLUS en Financiële impuls;
- Signaleren van geldzorgen in de huisartsenpraktijk;
- Samen sterker zonder geldzorgen;
- Preventieve (doe)kracht van Sociaal Werk;
- Geld en geldzorgen bespreken op school: heel normaal!?
- Samenwerken: hoe dan?;
- Geldzorgen bij de apotheekbalie;
- Grip op geld: voorkom schulden en geldzorgen.

6. Het speelveld en de rolverdeling

Gemeenten kunnen (algemeen) preventiebeleid vormgeven aan de hand van 7 stappen (zie hieronder). In [hoofdstuk 8](#) lichten we ze verder toe.

1. Formuleer een visie
2. Stel een beleidsplan op
3. Stel een uitvoeringsplan en een plan van aanpak op
4. Voer de activiteiten uit
5. Borg de activiteiten
6. Evalueer het beleid
7. Stel het beleidsplan bij na de evaluatie.

Voordat gemeenten aan de slag gaan met het vormgeven van preventiebeleid is het van belang om het speelveld en de rolverdeling in kaart te brengen. Binnen gemeenten kunnen er namelijk meerdere domeinen en ketenpartners betrokken zijn bij het preventiebeleid, ieder met een andere rol en expertise.

6.1. Het speelveld

Inzetten op schuldpreventie kan de gemeentelijke schuldhulpverlening niet alleen doen. Enerzijds vraagt dit veel capaciteit, anderzijds is een groot deel van de doelgroep niet in beeld.

Samenwerken met de keten schept een gezamenlijke verantwoordelijkheid, breng dus eerst de mogelijke samenwerkingspartners in beeld voor u het beleidsplan opstelt. Ook [vrijwilligers](#) spelen een belangrijke rol in de preventie van financiële zorgen en schulden, zij zijn vaak eerder, laagdrempeliger of makkelijker in contact met inwoners.

Denk bij het maken van een overzicht van het speelveld ook hieraan:

1. De samenwerking tussen verschillende afdelingen van uw gemeente.
2. De rollen en expertises in schuldpreventie, life events en financiële educatie.
3. Bestaande samenwerkingsrelaties met scholen, ketenpartners en externe partijen die uitbesteed werk voor u uitvoeren (gemandateerd, gedelegeerd en met subsidierelatie).
4. De scholen, ketenpartners en externe partijen met wie (nieuwe) samenwerkingsrelaties gewenst zijn.
5. Wat scholen, ketenpartners en externe partijen nodig hebben om hun rol te vervullen.

6.1.1. Life events

LE

Life events hebben vaak impact op meerdere domeinen en leefgebieden. Door samen te werken rond de ondersteuning bij life events komt de doelgroep beter in beeld en kan er integraal worden gewerkt.

Een jongere die 18 jaar oud wordt bijvoorbeeld, moet niet alleen financieel een aantal zaken regelen, maar moet ook nadenken over het inschrijven bij een woningbouwcorporatie, het regelen van een zorgverzekering en de registratie als donor. Een stel dat uit elkaar gaat moet financiële zaken regelen, maar ook kwesties rond de kinderen. Bij een life event heeft een inwoner vaak met meerdere publieke en private partijen contact, ook vanuit de gemeente zijn meerdere afdelingen betrokken.

Niet altijd zijn deze partijen zich bewust van de financiële componenten die bij een life event spelen en de mogelijke ondersteuning die een gemeente daarbij kan bieden. Vaak zijn deze partijen wel de vindplaats voor de doelgroep die het life event doormaakt. Samenwerking met deze partners heeft dus vele voordelen.

6.1.2. Financiële educatie

FE

Bij gemeenten hebben twee domeinen een grote rol in het (structureel) vormgeven van financiële educatie: armoede- en schulden en onderwijs. Buiten de gemeentelijke organisatie zijn scholen een cruciale actor in dit speelveld.

6.1.2.1. Samenwerking tussen het armoede- en schuldendomein en het onderwijsdomein

Financiële educatie – en preventie van schulden in de brede zin - maakt doorgaans onderdeel uit van de preventieaanpak in het armoede- en schuldendomein van gemeenten. Het vormgeven van financiële educatie vraagt om nauwe samenwerking met het onderwijsdomein. Daar zit namelijk veel kennis over de verschillende scholen, de behoeften van jongeren en van de problematiek waar zij mee te maken hebben.

TOELICHTING Kennis in het onderwijsdomein van gemeenten:

- Een overzicht van de scholen in gemeenten op alle niveaus (vo/mbo/hbo/wo) en hun onderlinge verbanden in de regio;
- Scholen die al financiële educatie aanbieden;
- Bestaande contacten die nuttig zijn voor het armoede- en schuldendomein;
- Of financiële educatie al structureel vormgegeven is;
- Of er specifieke behoeften bekend zijn;
- Of er sprake is van een regioverband van een school.

6.1.2.2. Samenwerking gemeenten met scholen en ketenpartners

Door samen op te trekken met het onderwijsdomein krijgen gemeenten – en uiteindelijk ook scholen – beter inzicht in ieders rol bij het aanbieden en faciliteren van financiële educatie. Andere relevante ketenpartijen zijn bijvoorbeeld jongerenwerkers, vrijwillige of door gemeente aangestelde budgetcoaches, en wijkteams. Gemeenten, scholen en ketenpartners versterken elkaar in de samenwerking rond financiële educatie. Dit is meestal niet primaire, universele preventie zoals financiële educatie in het algemeen wel is, maar wordt hier benoemd vanwege de link met schoolgaande jongeren.

6.2. Rolverdeling

De visie van de gemeente op schuldpreventie geeft ook richting aan de rolverdeling tussen gemeenten en ketenpartners, zie hiervoor ook [stap 1 van het Stappenplan preventiebeleid](#) in [hoofdstuk 8](#).

6.2.1. Life events

LE

Juist omdat life events meerdere levensgebieden beslaan, is het belangrijk dat gemeenten gezamenlijk optrekken met interne afdelingen en externe partners in het speelveld. U kunt op die manier zorgen voor de meest effectieve samenwerkingen, zowel intern als extern.

TOELICHTING

Het beleid rond het voorkomen van complexe scheidingen sluit goed aan bij de financiële aspecten van een scheiding. Dit biedt kansen voor gemeenten om de samenwerking op deze beleidsterreinen verder te versterken.

VOORBEELD

Verloskundigen hebben vaak al aandacht voor de financiën van de mensen die zij helpen, maar vinden het lastig om daarover te beginnen. Een training en een verwijfsolder helpen bij het verlichten van deze handelingsverlegenheid. Als gemeente kunt u gesprekken organiseren met deze ketenpartner en (aanvullende) activiteiten faciliteren.

“Een kindje op komst” | Gemeente Nijmegen

De gemeente Nijmegen ontwikkelde samen met verloskundigenpraktijken de folder ‘kindje op komst’ voor aanstaande ouders. Daarin is aandacht voor al het regelwerk dat komt kijken bij de geboorte van een kind: bijvoorbeeld het aanmelden bij de zorgverzekering, regelen van kinderopvang, aanvragen van toeslagen. Niet of laat regelen van deze zaken leidt mogelijk tot financiële zorgen. Met deze folder hoopt de gemeente Nijmegen ouders te kunnen ondersteunen met het regelwerk, zodat zij administratief goed voorbereid zijn op het ouderschap en daarmee hun kind direct een goede start kunnen geven.

De folder is ook beschikbaar in het Engels, Arabisch, Farsi en Tigrinya. Daarnaast geeft de gemeente Nijmegen ook medische kraampakketten uit aan aanstaande moeders zonder aanvullende zorgverzekering.

6.2.1.1. *Regie voeren op preventie bij life events*

De mate van regievoeren op life events is afhankelijk van de mate van betrokkenheid én de doelstelling van ketenpartners. De uitkomst hiervan bepaalt de mate van regievoeren.

1. Volledige regie in het vormgeven preventie bij life events	Deze vorm is wenselijk als er nog weinig tot geen activiteit of eigenaarschap is op preventie bij life events in een gemeente. Gemeenten gaan dan aan de slag met het ontwikkelen van een aanpak in samenspraak met de ketenpartners. Wensen en behoeften worden opgehaald en in samenspraak kan een aanpak worden ontwikkeld.
2. De regierol is gericht op het verstevigen van het huidige aanbod	Deze vorm wordt ingezet als ketenpartners al betrokken zijn op dit onderwerp of al activiteiten ontwikkeld hebben. Gemeenten richten zich in deze rol meer op het faciliteren van het (nog) ontbrekende aanbod. Bijvoorbeeld door de financiële component aan te vullen of lokale initiatieven rondom schuldpreventie te verbinden.

6.2.1.2. *Doorverwijzen naar hulp*

Ketenpartners zijn, naast een plek om preventie-interventies uit te voeren, vaak ook een vindplaats voor inwoners met financiële problemen. Dus naast het verstrekken van informatie aan inwoners bij een life event, kan het ook goed zijn om inwoners die meer hulp nodig hebben op een (warme) manier door te verwijzen naar de juiste ondersteuning bij deze ketenpartners. Het [element samenwerking hulpverleners](#) van de basisdienstverlening schuldhelpverlening richt zich in het bijzonder op de doorgeleiding van persoonsgegevens van hulpverleners naar schuldhelpverleners (warme doorverwijzing). Sommige gemeenten zijn al aan de slag met warme doorverwijzing. Andere gemeenten zoeken bevestiging van de juridische grondslag voor doorverwijzing; de uitwerking van dit element moet daarin gaan ondersteunen.

FE

6.2.2. Financiële educatie

6.2.2.1. *De rol van gemeenten bij financiële educatie*

Financiële educatie is een opgave die gemeenten of scholen niet afzonderlijk van elkaar kunnen oppakken. Omdat beide veel taken hebben en weinig middelen, is het belangrijk de rollen en taken duidelijk te verdelen en af te bakenen. Gemeenten die scholen willen ontzorgen, kunnen dat bijvoorbeeld doen door middelen beschikbaar te stellen, vraag en aanbod te coördineren en verantwoording van middelen te faciliteren.

6.2.2.2. *Regie voeren op financiële educatie*

De mate van regievoeren op financiële educatie is afhankelijk van hoe ver gemeenten en scholen financiële educatie hebben ingericht en hoe de samenwerking eruitziet. De uitkomst hiervan bepaalt de mate van regievoeren.

1. Volledige regie in het vormgeven van financiële educatie	Deze vorm is wenselijk als er nog weinig tot geen activiteit is op het gebied van financiële educatie in een gemeente. Gemeenten gaan dan aan de slag met het ontwikkelen van een aanpak in samenspraak met de scholen. Wensen en behoeften worden opgehaald en vormen input voor een visie, beleidsplan en uitvoeringsplan. Zie hiervoor het uitgebreide stappenplan in hoofdstuk 8 .
2. De regierol is gericht op het verstevigen van het huidige aanbod van financiële educatie	Deze vorm wordt ingezet als er al meerdere activiteiten zijn voor financiële educatie. Gemeenten richten zich in deze rol meer op het faciliteren van het (nog) ontbrekende aanbod van financiële educatie. Bijvoorbeeld door het aanjagen van het huidige aanbod, zodat financiële educatie niet vergeten wordt, of door het verbinden van lokale initiatieven rondom armoede- en schuldpreventie.

6.2.2.3. *De rol van scholen bij financiële educatie*

Financiële educatie voor jongeren van 12 tot 27 jaar vindt meestal plaats op scholen in het voortgezet onderwijs en in het middelbaar beroepsonderwijs. Scholen kunnen financiële educatie op verschillende manieren vormgeven.

VOORBEELD

Voorbeelden van de wijze waarop financiële educatie kan worden vormgegeven:

- Schooldocenten leiden zelf op;
- Scholen gebruiken lesprogramma's van bijvoorbeeld Wijzer in geldzaken;
- Inkoop van gastlessen bij een aanbieder;
- Lessen in samenwerking met een lokale ketenpartner.

Scholen spelen vooral een rol in het uitvoeren van financiële educatie. Het aanleren van financiële vaardigheden is bij voorkeur een integraal onderdeel van verschillende vakken, bijvoorbeeld economie, burgerschap of mentorles. De dagelijkse actualiteit biedt scholen aanknopingspunten om in gesprek te gaan over omgaan met geld. Het is daarbij van belang dat zij aansluiten op de leefwereld van jongeren. Zij signaleren de behoeften en uitdagingen van jongeren en informeren indien gewenst de gemeente daarover.

6.2.2.4. Doorverwijzen naar hulp

De school is een vindplaats voor jongeren met financiële problemen. Wanneer jongeren (mede) door financiële educatie inzien dat zij hulp nodig hebben, moeten scholen jongeren (warm) en snel kunnen doorverwijzen naar de juiste ondersteuning. Het is van belang om hierover vooraf concrete afspraken te maken. De handreiking '[Jongeren uit de financiële zorgen](#)' is voor gemeenten die een integrale schuldenaanpak voor jongeren willen implementeren of versterken.

VOORBEELD

Er zijn ook scholen waar een medewerker van maatschappelijk werk of schuldhulpverlening periodiek spreekuren organiseert voor jongeren met financiële zorgen.

6.2.2.5. Scholen hebben zicht op de leefwereld jongeren

Scholen hebben inzicht in de leefwereld van de jongeren: het totaal van de sociale, culturele en etnische achtergronden van jongeren. Die kennis helpt het aanbod van financiële educatie effectief te laten aansluiten op de doelgroep.

6.2.2.6. Betrokkenheid ouders

Uit onderzoek blijkt dat bij effectieve financiële educatie ook ouders betrokken worden, aangezien velen van hen een essentiële rol spelen in de financiële opvoeding van hun kinderen.

VOORBEELD

Scholen betrekken ouders via ouderavonden en/of opdrachten waarvoor jongeren met hun ouders moeten praten over financiële vaardigheden⁴⁵.

6.3. Inzicht in gemeentelijke uitbestede diensten

De wijze waarop gemeenten taken en processen uitvoeren kan verschillen. Gemeenten kunnen dit in eigen beheer uitvoeren. Ook kan er een samenwerkingsverband zijn met gedelegeerde bevoegdheden, subsidierelaties en gemandateerde (uitvoerings)organisaties. Wanneer gemeenten het mandaat of de organisatie van preventie hebben uitbesteed aan externe organisaties is het van belang om dit binnen het speelveld inzichtelijk te maken (zie [6.2](#)). Dit is ook belangrijk wanneer uiteindelijke afspraken geborgd worden in overeenkomsten (zie [stap 5 Stappenplan preventiebeleid](#)).

⁴⁵ Basisvisie Financiële Educatie, Wijzer in geldzaken, januari 2009.

7. Effectief samenwerken in de keten

Om effectief samen te werken met partners rond schuldpreventie is het van belang om rekening te houden met het volgende:

- Bepaal gezamenlijk concrete doelen die gemeente en ketenpartners willen bereiken met bijvoorbeeld preventie bij life events of financiële educatie.
- Zorg voor een duidelijke taakverdeling en afbakening.
- Besteed aandacht aan de communicatie en denk ook aan deze vier communicatieniveaus:
 - Inhoud: wat is het onderwerp;
 - Proces: hoe vinden gesprekken plaats, wat zijn de spelregels (bijvoorbeeld frequentie, besluitvorming);
 - Interactie: hoe gaan gemeenten en ketenpartners met elkaar om (bijvoorbeeld formeel, collegiaal, krijgt iedereen de kans om iets te zeggen);
 - Emotie: welke gevoelens spelen een rol.
- Zorg voor een inclusieve werkomgeving zodat iedereen werkt in veiligheid en vertrouwen.
- Maak gebruik van tools ter ondersteuning van samenwerking.
- Geef en vraag feedback om de samenwerking te blijven verbeteren.

Om een effectieve samenwerking tussen gemeenten en ketenpartners te kunnen vormgeven is het van belang om begrip te hebben voor elkaar. Daarnaast is het belangrijk om wensen en behoeften naar elkaar te durven uitspreken en hiermee aan de slag te gaan. Ook is het belangrijk om het proces zo in te regelen dat er ruimte is om in te zetten op de actualiteit en gebruik te maken van thema's die vanuit zowel gemeenten als bijvoorbeeld scholen van belang zijn. Daarnaast is het voor een effectieve samenwerking van belang om regelmatig het proces rondom het vormgeven of versterken te monitoren, te evalueren en om elkaar feedback te geven.

7.1. Aansluiten bij bestaande samenwerkingsrelaties

Voor het maken van preventiebeleid is het van belang te weten welke afdelingen al samenwerken – onderling of met ketenpartners - op het gebied van schuldpreventie, zodat u aansluiting kunt zoeken.

LE

7.1.1. Life events

Zelf op zoek gaan naar inwoners die een life event doormaken is intensief en vaak zijn de ketenpartners al bekend met de doelgroep. Door bij hen aan te sluiten wordt schuldpreventie een gezamenlijke verantwoordelijkheid. De actiekaarten (zie ook [hoofdstuk 9](#)) tonen per life event interessante partners voor samenwerking.

FE

7.1.2. Financiële educatie

Wanneer afdelingen in uw gemeente al samenwerken met scholen, bestaat de kans dat ze met hetzelfde bezig zijn zonder dat ze dan van elkaar weten. Zorg daarom voor inzicht in de overlegstructuren in uw gemeente, onderzoek de raakvlakken en zoek afstemming over doelen, activiteiten en behoeften. Zo ontstaat een basis om hierin samen op te trekken.

VOORBEELD | **Fix je Shit** | Gemeente Nijmegen

De gemeente Nijmegen lanceerde in maart 2023 de bewustzijns campagne 'Fix je Shit'. Bijzonder is dat deze campagne wordt gefinancierd door drie beleidsdomeinen: sociale basis, jeugd en volwassenen.

'Fix je Shit' spoort Nijmeegse jongeren aan om op tijd hun zaken te regelen. Voor hun 18^e verjaardag krijgen zij een verjaardagskaart en hun ouders een brief. Met daarin informatie over de veranderingen die hen te wachten staan. Met een QR-code wordt verwezen naar de website www.nijmegen.nl/fixjeshit. Jongeren krijgen na het invullen van de checklist op de website een persoonlijk overzicht met wat ze nog moeten 'fixen'. Bij vragen of benodigde hulp kunnen zij terecht bij de Jongerenstip van Bindkracht10.

Om zoveel mogelijk jongeren te bereiken wordt de campagne breed gedeeld op social media. Ook hangen door de gehele stad posters en flyers, op plekken waar jongeren komen.

Vanwege het belang van financiële educatie en het voorkomen van geldzorgen, heeft de gemeente Nijmegen besloten om Fix je Shit de komende 5 jaar sowieso voort te zetten.

7.2. Regionale samenwerking

Preventiebeleid kan zowel lokaal als regionaal worden vormgegeven. Bij een regionale aanpak wordt preventie breed gedragen door alle regiogemeenten die dan gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de uitvoering, borging en evaluatie van het beleid. Voor de inwoners is in een regionale samenwerking van belang, dat duidelijk is waar zij terecht kunnen voor ondersteuning. Is dat alleen in de eigen gemeente of ook in één van de omliggende gemeenten?

LE

7.2.1. Life events

Een aantal life events wordt door sommige gemeenten al op regionaal niveau opgepakt. Een voorbeeld is het scheidingsplein, gerelateerd aan "wij gaan uit elkaar". Maar ook voor life events waar nog niet regionaal wordt samengewerkt is het interessant om dat te onderzoeken. Zo ontstaat meer volume, meer kennis en meer slagkracht.

TOELICHTING

Vragen die dan spelen zijn bijvoorbeeld: welke gemeente neemt het initiatief? Wie heeft de regie? Wie heeft de verantwoordelijkheid?

FE

7.2.2. Financiële educatie

(Grote) gemeenten met een school met een regiofunctie hebben bij het vormgeven van financiële educatie ook te maken met jongeren uit omliggende gemeenten. Vragen die dan spelen zijn bijvoorbeeld: welke gemeente neemt het initiatief, wie heeft de regie en wie de verantwoordelijkheid? Het is aan te bevelen dat gemeenten waar dergelijke scholen zijn gevestigd, het initiatief nemen en inzetten op een gedeelde verantwoordelijkheid voor alle gemeenten met leerlingen op die school.

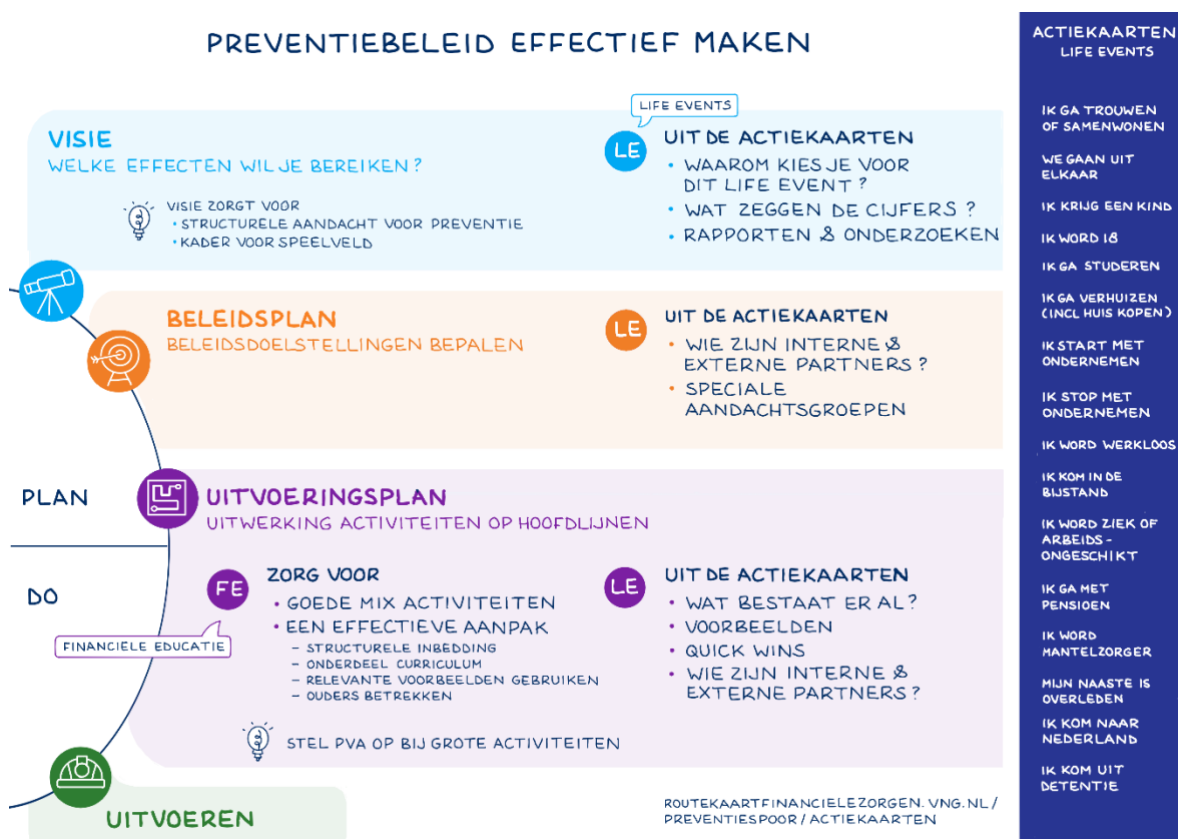
TOELICHTING

Een voorbeeld van regionale samenwerking is bijvoorbeeld een financieel spreekuur op een school met een regiofunctie. Zo'n spreekuur is toegankelijk voor iedere leerling. Het warm doorverwijzen naar omliggende gemeenten stimuleert de samenwerking tussen gemeenten en scholen en geeft aanleiding voor afspraken over de gedeelde verantwoordelijkheid, uit te voeren activiteiten en bekostiging.

III Concrete handvatten en praktijkvoorbeelden

In deel III van deze handreiking staat de effectieve aanpak van preventie van schulden centraal. Een goed begin in de planfase (PLAN) is het halve werk in de uitvoeringsfase (DO). Dit sluit aan bij de PDCA-cyclus, die gemeenten kan helpen om beleid stap voor stap continu te verbeteren aan de hand van een vaste structuur. De vier letters van de PDCA-cyclus staan voor de vier fases die doorlopen worden: Plan, Do, Check, Act.

In onderstaande illustratie komen de verschillende onderdelen van effectief preventiebeleid samen.

8. Het vormgeven van effectief preventiebeleid

In de voorgaande hoofdstukken is uiteengezet waarom de inzet op schuldpreventie van belang is, wat de rol van gemeenten daarin is en hoe de samenwerking in de keten hier onderdeel van uit maakt. In hoofdstuk 6 introduceerden we het stappenplan om effectief preventiebeleid vorm te geven. In dit hoofdstuk worden de stappen uitgebreid behandeld. Sommige stappen komen terug in het beleidsplan armoede en schulden, andere krijgen een plek in het uitvoeringsplan

PDCA	Stappen		Toelichting
Plan	1	Visie	De reden waarom de gemeente inzet op financiële educatie, wat zijn beoogde maatschappelijke effecten
	2	Beleidsplan	Doelstellingen, uitgangspunten en middelen om naar de visie toe te werken
	3	Uitvoeringsplan + evt plan van aanpak	- Activiteiten en interventies, die de gemeente gaat oppakken om de doelstellingen te realiseren. - Een aanvullend plan van aanpak voor één of meerdere activiteiten kan daarin helpend zijn.
Do	4	Uitvoeren	Het uitvoeren van de activiteiten en inzetten van interventies.
	5	Borging	Het borgen van de afspraken die voortkomen uit het uitvoeren van activiteiten.
Check	6	Evalueren	Periodieke check of de activiteiten nog bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen en of de doelstellingen nog bijdragen aan visie.
Act	7	Bijstellen	Op basis van de evaluatie beleidsplan en/of uitvoeringsplan bijstellen.

Stap 1 Visie op preventie

Een visie op schuldpreeentie draagt bij aan de structurele aandacht voor schuldpreeentie in brede zin. Daarnaast biedt een visie een kader voor gesprekken met het lokale speelveld om de behoeften op te halen en te zorgen dat deze op elkaar zijn afgestemd.

Effectief preventiebeleid begint met een scherp beeld van de maatschappelijke effecten die de gemeente wil bereiken. Een schuldpreeentieprogramma dat beoogt dat inwoners geen schulden maken ziet er anders uit dan een programma dat nastreeft dat financiële problemen niet leiden tot maatschappelijke kosten. Een beoogd maatschappelijk effect betekent niet automatisch dat dit effect ook behaald wordt. Bij het opstellen van preventiebeleid moet ook onderzocht worden wat de financiële consequenties en de haalbaarheid van het beleid zijn.

TOELICHTING

Om inwoners te betrekken bij het vormgeven van een visie op schuldpreeentie is een tool als inwonerreizen nuttig. De routekaart Financiële Zorgen is opgesteld aan de hand van inwonerreizen met behulp van de methode Service Blueprint. De routekaart bevat een toolkit met informatie en een stappenplan om als gemeente zelf bijeenkomsten met inwoners te organiseren om het inwonersperspectief meer mee te nemen in de dienstverlening.

LE

8.1.1. Life events

Een life event verhoogt het risico op financiële zorgen en problemen. Als gemeenten (en hun ketenpartners) inwoners actief benaderen en duidelijk maken welke acties zij kunnen ondernemen, voorkomt dit financiële zorgen en problemen. De visie op preventie bij life events is een onderdeel van de visie op integrale (schuld)preeentie.

FE

8.1.2. Financiële educatie

Door financiële educatie als onderdeel van de visie op preventie op te nemen, wordt een kader geschetst om effectief beleid te kunnen voeren. Hierin staat waarom het belangrijk is om als gemeente in te zetten op financiële educatie. Bijvoorbeeld dat het bevorderen van financiële geletterdheid op jonge leeftijd de kans op financiële problemen op latere leeftijd verkleint.

VOORBEELD | Haagse Preventieaanpak | Gemeente Den Haag

“Wij geloven dat financiële educatie voor ouders essentieel is voor generaties (financieel) gezonde kinderen en jongeren. Door de vorm van educatie zo leuk en laagdrempelig mogelijk te maken willen we elke Haagse ouder, ongeacht achtergrond, opleidingsniveau of taalvaardigheid, bereiken. We willen de middelen creëren om op een passende manier waardevolle informatie te geven over financiële opvoeding van kinderen, gesegmenteerd naar leeftijd en aangepast op het begripsniveau van de diverse doelgroepen. Samen met onze partners en stakeholders hebben we een uitzonderlijke kans om een wezenlijk verschil te maken en bij te dragen aan de preventie van schulden door educatie van ouders.”

Stap 2 Beleidsplan

De visie op schuldpreventie is meestal onderdeel van het gemeentelijk beleidsplan of beleidskader op armoede en/of schulden. Om schuldpreventie structureel vorm te geven is het van belang om in het beleidsplan de volgende onderdelen op te nemen:

1. Analyse huidige situatie;
2. Doelstellingen;
3. Samenwerking in de keten;
4. Financiële middelen.

8.1.3. Analyse huidige situatie

8.1.3.1. Inventariseren lokale situatie

Als het beoogde effect van schuldpreventie duidelijk is, is het goed om te kijken naar de lokale situatie en hoe deze zich verhoudt tot de landelijke situatie. Daarbij kan worden gekeken naar landelijke cijfers, zoals die van het CBS, maar ook naar hoe die cijfers uitpakken in de gemeente. Ook bronnen als waarstaatjegemeente.nl kunnen cijfermatige informatie leveren, net als lokale bronnen. Zie ook [hoofdstuk 9](#) en de verschillende actiekaarten.

Kennis over de lokale behoefte aan schuldpreventie begint met een analyse van landelijke gegevens. Wat voor soort financiële problemen hebben Nederlanders? Hoe ontstaan die problemen? Kijk vervolgens hoe dit in uw gemeente is. In de ene gemeente spelen life events die samenvallen met ouderen, zoals met pensioen gaan, terwijl in een andere gemeente de focus meer ligt op jongeren en financiële educatie of op arbeidsmigranten.

8.1.3.2. Inventariseren mogelijke doelgroepen

Zijn er specifieke groepen aan te wijzen met een eigen problematiek of een verhoogd risico? Wat is de rol van life events? Verzamel ook gegevens over de omvang van de groep inwoners met (problematische) schulden en de groep met een risico daarop. CBS publiceert hierover cijfers in [Schuldenproblematiek in beeld](#).

8.1.3.3. Inventariseren veelvoorkomende life events

Naast een inventarisatie van doelgroepen is het ook de moeite waard om in kaart te brengen wat de veelvoorkomende life events zijn in een gemeente. Een life event is een ingrijpende gebeurtenis in het leven. Voor een substantieel deel van de schuldsituaties speelt een life event een belangrijke rol. Door preventieactiviteiten juist aan te bieden op het moment dat iemand te maken heeft met een life event, kan de ontwikkeling of het ontstaan van schulden worden voorkomen.

8.1.3.4. Onderzoeken wat er al is

Voordat gemeenten een keuze maken voor activiteiten in het uitvoeringsplan, is het raadzaam te onderzoeken welke initiatieven er al zijn, zowel op landelijk als op lokaal niveau. Zo kan hierop worden aangesloten of naar verwezen worden.

8.1.4. Strategische keuzes

Als duidelijk is wat een gemeente wil bereiken (visie op maatschappelijke effecten), er een beeld is gecreëerd van de lokale situatie, en de doelgroepen en life events waarop de gemeente wil aansluiten bepaald zijn, is de volgende stap het maken van drie strategische keuzes:

8.1.4.1. *In welke mate is het preventieprogramma gericht op alle inwoners, specifieke doelgroepen of individuen?*

Zorg voor passende inzet op de hele populatie, deelverzamelingen of individuen. Om ervoor te zorgen dat gemeenten een maximaal resultaat met minimale inzet bereiken, is het van belang dat heel bewust wordt gekozen welke activiteiten worden ingezet. Daarbij kan onderscheid worden gemaakt tussen interventies die alle inwoners bereiken en interventies die worden ingezet om bepaalde groepen te bereiken⁴⁶. Deze keuze kan bijvoorbeeld gebaseerd worden op cijfers, politiek en beoogde effecten. Zie ook [hoofdstuk 2 Soorten preventie](#).

8.1.4.2. *Op welke manier maakt het preventieprogramma gebruik van inzichten in gedragsverandering?*

In [hoofdstuk 4](#) komen verschillende inzichten in gedragsverandering aan de orde. In het beleidsplan kan een keuze gemaakt worden of - en op welke manier - gebruik gemaakt wordt van deze inzichten.

8.1.4.3. *In welke mate wordt er gekozen voor de lange termijn?*

Schuldpreventie draait om gedragsverandering en dat is iets van de lange termijn. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat programma's die langer lopen in de praktijk effectiever zijn⁴⁷. Tegelijkertijd zijn nieuwe activiteiten blikvangers voor wethouders en raadsleden. In het beleidsplan inzetten op langlopende preventie draagt bij aan de continuïteit en de effectiviteit.

Op basis van deze strategische keuzes kunnen de doelstellingen worden geformuleerd. Dit helpt gemeenten in het verantwoorden van de middelen en eventueel het tussentijds wijzingen van beleid als hier aanleiding voor is. Het formuleren en onderbouwen van bijbehorende uitgangspunten helpt om de doelstellingen voor preventie te realiseren.

8.1.5. Samenwerking in de keten

Ketenpartners hebben een belang in schuldpreventie, omdat schulden een brede maatschappelijke impact hebben. Dat betekent ook dat de effecten van schulden bij veel ketenpartners negatief doorwerken op hun eigen doelstellingen en activiteiten. Door inzet op schuldpreventie hebben scholieren een kleinere kans om uit te vallen, werknemers een kleinere kans op ziekteverzuim en verminderde productiviteit en andere hulpverlening wordt effectiever wanneer geldstress afneemt. Het betrekken van ketenpartners bij de aanpak van armoede en schulden vergroot het bereik en de effectiviteit van preventie.

Schuldpreventie kan de gemeentelijke schuldhulpverlening niet in haar eentje. Het vraagt veel capaciteit en een groot deel van de doelgroep is niet in beeld. Door in te zetten op samenwerking met de keten ontstaat een gezamenlijke verantwoordelijkheid om te voorkomen dat inwoners financiële problemen krijgen. Zie ook [hoofdstuk 7](#) effectief samenwerken in de keten.

⁴⁶ Schuldpreventiewijzer, Wijzer in geldzaken, MO groep, Divosa, ministerie van SZW, NVVK, Nibud, VNG, 2011

⁴⁷ Effectieve manieren om verantwoord financieel gedrag te bevorderen, Wijzer in geldzaken, Nibud, 2017, [A review of financial-literacy education programs for children and adolescents, Aisa Amagiri, 2020](#).

8.1.6. Financiële middelen

Om met schuldpreventie aan de slag te gaan zijn financiële middelen nodig. Gemeenten krijgen via de algemene uitkering in het gemeentefonds middelen voor minimabeleid/schuldhulpverlening. Dit betreft één budget. Vanuit dit budget worden meerdere onderdelen van het armoede- en schuldenbeleid bekostigd, zoals de bijzondere bijstand en de schuldhulpverlening op basis van Wgs. Deze middelen zijn vrij besteedbaar en hoeven niet verantwoord te worden aan het Rijk. Omdat alle middelen voor het minimabeleid en schuldhulpverlening via de algemene uitkering van het gemeentefonds lopen, en niet geormerkt zijn, moeten ze binnen de gemeente verdeeld worden. Bij het opstellen van de visie en het uitvoeringsplan voor preventie is het daarom belangrijk dat u weet hoeveel (financiële) middelen nodig zijn voor preventie en dat u deze tijdig aanvraagt.

TOELICHTING

Overige mogelijke aandachtspunten voor beleid zijn te vinden in de routekaart Financiële Zorgen. In dit document staan handvatten voor het opstellen van een beleidsplan. Hierin zijn de verplichtingen vanuit de Wet gemeentelijke schuldhulpverlening (Wgs) meegenomen en komen aanvullende relevante onderwerpen aan de orde. We besteden onder andere aandacht aan de opbouw van een beleidsplan, het meten van de effectiviteit, het financieel kader, KPI's en data, uitbesteden van schuldhulpverlening, specifieke aandacht voor ondernemers met financiële zorgen en het financieel kader voor gemeenten.

Stap 3 Uitvoeringsplan

De visie op preventie en de beleidsdoelstellingen vertalen zich naar een uitvoeringsplan. Daarin staan activiteiten die bijdragen aan het realiseren van de doelstellingen. Het is van belang om een helder beeld te hebben van de wensen en behoeften van zowel interne als externe ketenpartners.

VOORBEELD Uitvoeringsplan Grip op geld | Gemeente Leeuwarden

“Onze gemeente heeft het uitvoeringsplan Grip op geld. De benoemde acties voor onder andere financiële educatie en hulp op school zijn opgehaald in het werkveld. Door met scholen in gesprek te gaan en blijven, willen we met hen goede stappen zetten rondom financiële educatie. Hierbij hebben we onder andere aandacht voor de vormgeving van een inlooppunt op de scholen voor financiële vragen of problemen en de borging van financiële educatie”.

Het is aan te raden om afstemming en samenwerking te zoeken met de verschillende beleidsterreinen (armoede/schulden, onderwijs, werk/inkomen) en ketenpartners. Daarbij is het belangrijk om vast te leggen wie wat doet, wie welke verantwoordelijkheid draagt en waar samenwerkingspartners terecht kunnen bij vragen of problemen.

Een uitvoeringsplan op preventie bevat onder meer de volgende onderdelen:

1. Doelen	Concrete uitwerking van de doelstellingen in het beleidsplan. Wat wil een gemeente bereiken? Wanneer is iets geslaagd? Gaat het om het bereiken van aantallen of moeten mensen actie ondernemen? Moet het op korte termijn iets opleveren of is het een langetermijninvestering? Wat moeten de baten zijn om de kosten te verantwoorden?
2. Doelgroep	Doelgroep(en) van de activiteiten. Wie (doelgroepen en/of risicogroepen) wil een gemeente bereiken? Of via wie? Zijn er specifieke problemen in de gemeente of organisatie? Gaat het om groepen die nog geen achterstanden hebben, beginnende problemen of juist om nazorg? Waarom deze groep(en)?

3. Activiteiten

Een concrete uitwerking van in te zetten activiteiten.

- **Activiteiten**

Wat biedt een gemeente aan? Welke interventies worden ingezet? Hoe zorgt een gemeente ervoor dat activiteiten ook op de lange termijn doorgaan? Hoe hangen interventies samen?

- **Boodschap**

Wat wordt de boodschap? Hoe wordt die verpakt? Wat is de theoretische onderbouwing van de interventie: op welke beïnvloedbare factoren richt ze zich? Waaruit bestaat de behandeling van deze factoren?

- **Moment**

Het moment van inzetten van interventies is ook van belang. Life events zijn momenten waarop veel mensen de grip verliezen. Ze zijn dan onzeker en zoeken naar houvast. Bijvoorbeeld bij een kind krijgen, doormaken van een echtscheiding, werkloosheid, pensioen of wanneer de kinderen gaan studeren.

- **Zender**

Op welke manier en met welke strategie wordt de boodschap gebracht? Wie zendt deze boodschap? Wat is de theoretische onderbouwing van de interventie: logische samenhang tussen doel, doelgroep en aanpak?

4. Speelveld

Welke domeinen in de gemeente zijn aangehaakt bij het uitvoeringsplan en wat is hun rol? Welke lokale partners zijn betrokken bij het uitvoeringsplan en wat is hun rol? Denk ook aan de rol van ouders en school bij financiële educatie. Het betrekken van de sociale omgeving is erg belangrijk. Het gaat om het meegeven van de juiste vaardigheden en kennis, maar minstens zo belangrijk is het goede voorbeeld geven en praten over geldzaken. De cursus 'Omgaan met geld' van het Nibud sluit ook aan bij de gedachte dat de sociale omgeving goed omgaan met geld versterkt.

5. Financiële middelen

De concrete invulling van de financiële middelen.

6. Planning

De tijdspanne en termijnen van het gehele uitvoeringsplan en de verschillende activiteiten.

7. Borging

Het vastleggen van gemaakte afspraken intern en extern.

8. Evaluatie

Een eindevaluatie en bij voorkeur ook tussentijdse evaluatie van de doelmatigheid en de doeltreffendheid van de activiteiten in relatie tot de beleidsdoelstellingen. Evalueren is een doorlopend proces en onderdeel van de PDCA-cyclus.

Bij het kiezen van effectieve interventies kan gebruik gemaakt worden van de *what-works-principes*⁴⁸. Deze beginselen zijn afgeleid uit analyses en reviews van effectieve interventies (wat werkt) in diverse sectoren.

Risicoprincipe	Is de interventie gericht op de doelgroep die het nodig heeft? Beschrijf deze doelgroep helder, met specifieke aandacht voor de vraag en de mate waarin de doelgroep het nodig heeft.
Behoeftepincipe	Is de interventie gericht op veranderbare kenmerken die relevant zijn voor financiële zelfredzaamheid?
Responsiviteitsprincipe	Op welke wijze houdt de interventie rekening met de mogelijkheden van de inwoner: leerstijlen, leervermogen, cultuur en motivatie?
Interventieprincipe	Welke methoden worden ingezet en waarom juist die methoden (zijn de methoden aantoonbaar/ aannemelijk effectief)?
Professionaliteitsprincipe	Wordt de interventie uitgevoerd door professionals met de juiste kwalificaties?
Betrouwbaarheidsprincipe	Wordt de interventie uitgevoerd zoals dat is bedoeld volgens de juiste randvoorwaarden?
Structureringsprincipe	Is de interventie goed gestructureerd? Is het doel duidelijk, is het plan SMART?

Zie [hoofdstuk 9](#) Aan de slag met life events actiekaarten en [hoofdstuk 10](#) Aan de slag met financiële educatie voor een aantal tips en voorbeelden uit de praktijk.

⁴⁸ What works, Jungmann, Folkerts en Wesdorp, 2012

Stap 4 Uitvoeren

Voor de concrete uitwerking van het uitvoeringsplan kan een plan van aanpak behulpzaam zijn. Een plan van aanpak beschrijft hoe activiteiten concreet worden ingevuld (aangepakt). Daarbij kan het goed zijn om de volgende onderdelen mee te nemen:

- De contactpersonen en collega's die betrokken zijn bij de activiteiten. Het verdient aanbeveling één contactpersoon of aanjager aan te stellen bij de gemeente voor de voortgang van de activiteiten en de onderlinge afstemming.
- De opzet van de multidisciplinaire overlegstructuur met ketenpartners en de betrokken gemeentelijke domeinen.
- Een opzet van een overlegstructuur op ambtelijk niveau met ketenpartners waarin de voortgang, knelpunten en actualiteiten worden besproken en uitdagingen, behoeften en lessons learned worden gedeeld.
- De samenstelling van een kernteam/stuurgroep. Dit is een overleg op bestuurlijk niveau dat een aantal keer per jaar bij elkaar komt. Aandacht voor een goede balans tussen wat haalbaar is met de beschikbare capaciteit en welke input wordt gevraagd is daarbij van belang.
- Wat is de duidelijke en eenvoudige route naar schuldhulpverlening voor ketenpartners om door te verwijzen. Om te voorkomen dat inwoners van de radar verdwijnen, moeten ketenpartners en gemeenten (of uitvoerende partij van schuldhulpverlening) afspraken maken over het warm doorverwijzen van inwoners die aanvullende ondersteuning nodig hebben op preventieactiviteiten.
- De manier waarop mogelijke aanbestedingen worden gekoppeld aan een gebruikelijke termijn voor ketenpartners, bijvoorbeeld aan een schooljaar.

Zie [hoofdstuk 9](#) Aan de slag met life event actiekaarten en [hoofdstuk 10](#) Aan de slag met financiële educatie voor een aantal tips en voorbeelden.

Stap 5 Borging

Bij de activiteiten uit het uitvoeringsplan horen verschillende afspraken tussen gemeenten, ketenpartners en externe partijen. Leg afspraken vast zodat alle partijen hetzelfde beeld hebben over wat is afgesproken. Dit maakt evalueren makkelijker en borgt de afspraken bij personeelwisselingen. Vastleggen gebeurt vaak in een convenant, een samenwerkingsovereenkomst of een addendum op een eerdere samenwerkingsovereenkomst. Het is bekend of diensten worden uitbesteed in het speelveld ([hoofdstuk 8 Stap 2 Beleidsplan](#)) en wie het mandaat heeft om overeenkomsten of convenanten te ondertekenen.

Het vastleggen van afspraken helpt onder andere om hetzelfde beeld over de gemaakte afspraken te krijgen, vergemakkelijkt toekomstige evaluatie en zorgt ervoor dat de afspraken geborgd zijn bij eventuele personeelwisselingen. Afspraken kunnen betrekking hebben op de volgende onderdelen:

8.1.7. Uitvoering en rolverdeling

Afspraken over de uitvoering en rolverdeling tussen de gemeente en ketenpartners.

8.1.8. Overlegmomenten inplannen

Voor de onderlinge afstemming kan het raadzaam zijn om vooraf een overlegstructuur op te zetten voor het borgen en het structureel maken van de gemaakte afspraken.

8.1.9. Tijdspad

Het is wenselijk om afspraken te maken over het tijdspad om de gewenste doelstellingen te realiseren en daarin eventuele onderlinge afhankelijkheden tussen activiteiten te benoemen.

Stap 6 Evalueren

Een evaluatie is gerelateerd aan de beleidsdoelstellingen en gebaseerd op evaluatiecriteria. Evalueren is een doorlopend proces en onderdeel van de PDCA-cyclus. Naast een eindevaluatie vindt bij voorkeur ook tussentijdse evaluatie plaats van de doelmatigheid en de doeltreffendheid van de activiteiten. Monitoring hoort daar mogelijk bij.

Evalueren is belangrijk om twee redenen. Ten eerste om verantwoording af te leggen over het gevoerde beleid. Ten tweede geeft een evaluatie inzicht in de mate waarin het gevoerde beleid aan de doelstellingen heeft bijgedragen en wat de oorzaken zijn waardoor de doelstellingen wel of niet zijn behaald. Een evaluatie geeft input voor eventuele bijstelling van de beleidsdoelstelling of het uitvoeringsplan.

Er zijn drie soorten evaluaties die ingezet kunnen worden om een interventie te beoordelen⁴⁹.

1. Planevaluatie

De planevaluatie wordt vooraf uitgevoerd. Daarin wordt aangegeven welke effecten van de interventie verwacht mogen worden. Aan de hand van beantwoorde vragen over het doel, de doelgroep en de werkzame elementen van de interventie wordt bekeken of de interventie logisch is of dat de werkwijze moet worden aangepast.

2. Procesevaluatie

De procesevaluatie beoordeelt tussentijds de uitvoering van een interventie, zodat het proces kan worden bijgestuurd op het moment dat de interventie niet plaatsvindt op de beoogde manier.

3. Effectevaluatie

De effectevaluatie beoordeelt wat de interventie in de praktijk heeft opgeleverd en dus welke veranderingen er zijn opgetreden. Vaak wordt deze vorm gebruikt om verschil te meten in gedrag of kennis bij een persoon voor en na de interventie. Een nadeel hiervan is dat niet geconcludeerd kan worden of het verschil daadwerkelijk komt door de interventie. Door het toevoegen van een controlegroep kan dit nadeel verholpen worden.

VOORBEELD

Samenwerkingsverband Schouders eronder⁵⁰ heeft een [Toolkit Evalueren & Innoveren](#) voor het ontwerpen, evalueren implementeren en evalueren van interventies.

⁴⁹ Preventie van Geldzorgen – 30 interventies in kaart 2024, HvA, HU, Kenniscentrum Psychologie en Economisch Gedrag, 2024

⁵⁰ Schouders Eronder, een samenwerkingsverband tussen Divosa, Landelijke Cliëntenraad, NVVK, Sociaal Werk Nederland en VNG

Stap 7 Bijstellen

Op basis van de doorlopende evaluatie en monitoring van de uitvoering kan op de verschillende niveaus worden bijgesteld: doelstellingen en activiteiten/interventies. Door bij te stellen wordt teruggegrepen naar de eerdere stappen Beleidsplan of Uitvoeringsplan.

9. Aan de slag met life events

Gemeenten vervullen een belangrijke coördinerende en verbindende rol in schuldpreventie bij life events. Inwoners hebben bij veel life events al contact met hun gemeente, die daarmee een belangrijke informatieve rol vervult. Ook werken gemeenten vaak samen met interne en externe partners zoals het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG) en het Juridisch Loket. Gemeenten zijn daardoor in een uitstekende positie om aanpak financiële zorgen en schuldpreventie een plaats te geven in de preventieve aanpak bij life events.

9.1. Definitie

Een life event is een ingrijpende gebeurtenis in het leven. Inwoners die een life event meemaken lopen een verhoogd risico op financiële zorgen of schulden. Door informatievoorziening en een steuntje in de rug wordt voorkomen dat financiële problemen ontstaan.

9.2. Keuze van life events

Inwoners maken verschillende life events mee. Sommigen zijn positief, anderen niet. Bij veel life events moeten ook financiële keuzes worden gemaakt of zijn er financiële consequenties. Voor handreiking is een keuze gemaakt voor 16 life events. Ze zijn gebaseerd op gesprekken met gemeenten, SZW en ketenpartners en keuzes van Nibud, Wijzer in Geldzaken, Mens Centraal en de Rijksoverheid.

Van deze life events is bekend dat het risico op het ontstaan van financiële problemen groot is:

1. We gaan uit elkaar.
2. Ik word 18.
3. Ik krijg een kind.
4. Mijn naaste is overleden.
5. Ik ga met pensioen.
6. Ik word mantelzorger.
7. Ik word werkloos.
8. Ik kom in de bijstand.
9. Ik ga samenwonen of trouwen.
10. Ik ga verhuizen (inclusief huis kopen).
11. Ik ga studeren.
12. Ik word ziek of arbeidsongeschikt.
13. Ik ga voor mijzelf beginnen.
14. Ik ga stoppen met ondernemen.
15. Ik kom naar Nederland.
16. Ik kom uit detentie.

Het programma Verbinden Schuldendomein heeft deze life events uitgewerkt in [actiekaarten](#). Dit zijn digitale 'kaarten' (PDF) van 1 pagina. Gemeenten zijn uiteraard vrij hun eigen actiekaarten te maken voor andere life events.

9.3. Actiekaarten

Ieder life event heeft 1 actiekaart van 1 pagina. Deze kaarten bieden in één oogopslag links naar bestaande initiatieven, voorlichtingsmiddelen en methodes om te komen tot een integrale aanpak van schulden. Ook bevat elke actiekaart achtergrondinformatie en relevante samenwerkingspartners, zowel binnen de gemeentelijke organisatie als daarbuiten.

9.3.1. De life event actiekaarten

Elke actiekaart heeft dezelfde indeling met dezelfde onderwerpen. Die worden hieronder toelicht.

9.3.1.1. *Waarom kiezen voor dit life event*

Het is voor gemeenten belangrijk om af te wegen met welke life events zij aan de slag willen. Onderstaande punten helpen bij het kiezen.

9.3.1.2. *Wat zeggen de cijfers?*

Inzetten op een life event is het meest interessant als het preventief werkt voor een grote groep inwoners, of bij extreem kwetsbare situaties. Per life event is het interessant om te onderzoeken hoeveel inwoners per jaar met dit specifieke life event te maken hebben. Niet iedereen loopt evenveel risico op financiële problemen bij een life event.

Op elke actiekaart zijn bronnen opgenomen die voor dat life event relevant zijn. In algemene zin kan een gemeente gebruik maken van de volgende dashboards:

- CBS informatie over [levensloop](#)
- CBS opbouw [bevolking](#)
- [Waar staat je gemeente](#)

Daarnaast is binnen gemeenten zelf vaak informatie beschikbaar over leeftijdsopbouw en specifieke doelgroepen. Ook wordt op de actiekaarten aangegeven waar meer regionale cijfers te vinden zijn. Naast cijfers over de omvang van de doelgroep staat bij dit onderdeel ook informatie over het risico op schulden.

9.3.1.3. *Meer informatie over de cijfers*

Hier wordt meer informatie gegeven over de cijfers. En zijn ook argumenten of rapporten opgenomen over waarom een life event prioriteit zou moeten krijgen. Naast feitelijke informatie en onderzoeken speelt ook het beeld dat over een life events bestaat bij zowel politiek als uitvoering een rol bij de keuze om met een life event aan de slag te gaan. Soms zijn ook doelgroepen al vastgelegd in een beleidsplan.

Om een compleet beeld te krijgen van risicogroepen, life events en de omvang van de mogelijke financiële problemen, is het essentieel om ook de kennis en inzichten van de lokale partijen in het speelveld te betrekken. De afdeling schuldhelpverlening of de daarvoor ingehuurd uitvoerder, de sociale dienst, het maatschappelijk werk, de sociaal raadslieden, de scholen, woningcorporaties, cliëntenraden of de deurwaarder beschikken allemaal vanuit hun dagelijks werk over inzichten in de aard en omvang van de mogelijke problemen.

VOORBEELD Life event We gaan uit elkaar | Gemeente Almere

De gemeente Almere is koploper in het aantal scheidingen in Nederland. Voor hen een goede reden om juist aan dit life event aandacht te besteden⁵¹.

⁵¹ [Huwen en huwelijksontbinding | CBS Statline, 2023](#)

9.3.1.4. *Partners*

Dit onderdeel benoemt de interne en externe samenwerkingspartners die betrokken zijn bij inwoners die dit life event doormaken.

Life events hebben vaak betrekking op meerdere domeinen en leefgebieden. Iemand die 18 jaar wordt moet niet alleen financieel een aantal zaken regelen, maar ook nadenken over het inschrijven bij een woningbouwcorporatie en het registreren als donor. Een stel ouders dat uit elkaar gaat moet financieel zaken regelen, maar ook zaken rondom de kinderen. Bij een life event hebben inwoners vaak met meerdere publieke en private partijen contact. Ook vanuit de gemeente zijn per life event meerdere afdelingen betrokken.

Tegelijkertijd zijn al deze partijen zich niet altijd bewust van de financiële componenten die bij het life event spelen en de mogelijke ondersteuning die een gemeente kan bieden, en zijn deze partijen vaak de vindplaats voor de doelgroep die het life event doormaakt. Samenwerking met deze partners heeft vele voordelen. De doelgroep komt beter in beeld en er kan integrale ondersteuning worden geboden.

9.3.1.5. *Wat bestaat er al?*

Relevante informatie voor inwoners die een life event doormaken veroudert snel. Wanneer gemeenten actuele bronnen gebruiken om informatie up-to-date te houden, voorkomen zij dat zij inwoners verkeerd informeren. Ook hoeft de gemeente zelf niet alle informatie te verzamelen. Bij elke life event staan relevante websites en applicaties om naar te verwijzen.

VOORBEELD Informatieve landelijke websites als voorbeeld:

- [Nibud.nl](https://www.nibud.nl)
- [VNG.nl](https://www.vng.nl)
- [Rijksoverheid.nl](https://www.rijksoverheid.nl)
- [Wijzeringeldzaken.nl](https://www.wijzeringeldzaken.nl)

9.3.1.6. *Voorbeelden van gemeenten*

Om aan de slag te gaan met preventie bij life events is het nuttig om te onderzoeken welke andere gemeenten al met dit onderwerp aan de slag zijn. Daarom is bij elk life event een aantal voorbeelden van gemeenten opgenomen.

9.3.1.7. *Rapporten en onderzoeken*

Per life event zijn interessante rapporten en onderzoeken te vinden, waarin gemeenten kunnen lezen hoe aan een life event gewerkt kan worden. Denk daarbij aan onderzoeken over de doelgroep of over de wijze waarop de doelgroep het beste benaderd kan worden.

9.3.1.8. *Quick Wins*

Bij dit onderwerp worden suggesties gegeven om met kleine acties toch in te zetten op het life event zodat gemeenten dit kunnen afstemmen op beschikbare capaciteit en middelen.

VOORBEELD [Contentkalender](#) life events | Gemeente Almere

De gemeente Almere heeft voor een groot aantal life events een contentkalender gemaakt, samen met de afdeling communicatie. Dit is een overzicht van goede momenten om te communiceren over life events. Zo is elke maand aandacht voor twee life events en worden inwoners gewezen op websites voor meer informatie en op welke manier ze hulp kunnen vragen.

9.3.1.9. *Speciale aandachtsgroepen*

Elk life event kent groepen die extra risico lopen op schulden of die extra aandacht nodig hebben. Bij dit onderdeel staan de belangrijkste aandachtsgroepen.

VOORBEELD Informatiebijeenkomsten life events | Gemeente Utrecht

De gemeente Utrecht organiseert voor verschillende life events informatiebijeenkomsten. Daarbij werkt ze nauw samen met partners die de doelgroep al in beeld hebben, en sluit ze hierbij aan bij de stress die inwoners ervaren op het life event. Voor het life event "Ik ben arbeidsongeschikt" organiseert Utrecht met werkgevers bijeenkomsten over wat arbeidsongeschiktheid betekent voor de financiën. Bij het life event "ik word 18" organiseert de gemeente bijeenkomsten voor zowel de ouders als de jongeren. Voor beide groepen betekent dit life event namelijk dat de financiële situatie verandert.

10. Aan de slag met financiële educatie

Financiële educatie is een opgave die gemeenten of scholen niet afzonderlijk van elkaar kunnen oppakken. Het is belangrijk om hierin gezamenlijk op te trekken. Zowel gemeenten als scholen hebben een breed takenpakket waar weinig ruimte in zit en door samen te werken kunnen beide partijen hun inzet optimaliseren. Scholen vanuit hun kennis van educatie in het algemeen en de toegang tot en het contact met jongeren in het bijzonder, gemeenten vanuit de regisseursrol op schuldpreventie en het netwerk dat zij hebben.

De illustratie hieronder is een weergave van de belangrijkste bouwstenen van financiële educatie.

10.1. Definitie

Financiële educatie richt zich op het vergroten van kennis, inzicht, vaardigheden en bewustzijn van jongeren op het gebied van persoonlijke en maatschappelijke financiële afwegingen. ‘Geldonderwijs’ zorgt voor een beter begrip van dagelijkse geldzaken en stelt jongeren beter in staat om op elk levensmoment weloverwogen financiële keuzes te maken.

Om financiële educatie te begrijpen hebben jongeren taal- reken- en digitale vaardigheden nodig. Dit zijn dezelfde basisvaardigheden die volwassenen voldoende moeten hebben om zich zelfstandig te redden in de maatschappij. Bij voldoende basisvaardigheden is een inwoner zelfredzaam (Jungmann e.a., 2023). Leren lezen en rekenen is geen schuldpreventie, maar kan wel onderdeel zijn van een schuldpreventie-interventie.

Financiële educatie is slechts een van de manieren om kennis op te doen over verantwoord omgaan met geld en verantwoord financieel gedrag te bevorderen. Andere manieren zijn bijvoorbeeld financiële opvoeding, voorlichting, online tools, advies en coaching⁵². Bij het voorkomen van financiële problemen staat financiële educatie ook niet op zichzelf: goede regulatie, toezicht en degelijke financiële producten spelen een belangrijke rol.

⁵² [Rapport Effectieve manieren om verantwoord financieel gedrag te bevorderen | Wijzer in geldzaken, Nibud, 217.](#)

Voor financiële educatie op scholen zijn gemeenten afhankelijk van de samenwerking met scholen. Door financiële educatie structureel onderdeel te maken van het onderwijs ontstaat een brede basis die jonge mensen bereikt.

10.1.1. Financiële geletterdheid

Financiële educatie draagt bij aan het vergroten van de financiële geletterdheid. Financiële geletterdheid bestaat volgens de OESD (Organisation for Economic Co-operation and Development)⁵³ uit een combinatie van financieel bewustzijn, kennis, vaardigheden, houding en gedrag die iemand nodig heeft om gezonde financiële beslissingen te nemen en uiteindelijk individueel financieel welzijn te bereiken. Financiële geletterdheid helpt daardoor onder meer om goede beslissingen te nemen met geld, schulden te voorkomen en meer geld te sparen⁵⁴.

Financiële geletterdheid is ook volgens onderzoekers van Hogeschool van Amsterdam, Hogeschool Utrecht en Universiteit Leiden⁵⁵ een cruciale randvoorwaarde voor gezond financieel gedrag ([hoofdstuk 4](#)). Zij hanteren een beperktere definitie voor financiële geletterdheid dan de OESD: het hebben van financiële kennis.

10.1.2. Gezond financieel gedrag

Financiële geletterdheid alleen is niet voldoende voor gezond financieel gedrag (zie [hoofdstuk 4](#)). Dat komt pas tot stand wanneer wordt voldaan aan drie voorwaarden: (1) weten, (2) kunnen en (3) handelen. Het is belangrijk dat mensen weten wat ze moeten doen, dit ook kunnen én het daarnaast voldoende belangrijk vinden om gezond te handelen. Dit sluit aan bij de definitie van financiële geletterdheid van de OESD.

10.2. Effectieve financiële educatie

De afgelopen jaren zijn verschillende onderzoeken⁵⁶ uitgevoerd naar de vraag hoe verantwoord financieel gedrag te bevorderen. De uitkomsten laten zien dat financiële educatie effectief is, als dit op een goede manier wordt aangepakt. Het beste werkt een gecombineerde inzet op weten, kunnen en handelen. Alleen kennis (weten) verandert gedrag niet. Daarvoor zijn ook vaardigheden (kunnen) nodig. En daarnaast moet er aandacht zijn voor wat er nodig is om die kennis en vaardigheden in de praktijk te brengen (handelen). Denk daarbij bijvoorbeeld aan motivatie, houding en geloof in eigen kunnen.

Voor de aanpak van financiële educatie is het volgende belangrijk:

- Financiële educatie vraagt om structurele inbedding
Eenmalige of kortdurende interventies zorgen niet voor het gewenste niveau van financiële vaardigheden. Het meest effectief is een structurele aanpak gedurende de hele schoolloopbaan.
- Financiële educatie als onderdeel van het curriculum
Naast het geven van aparte lessen, kan financiële educatie ook onderdeel zijn van lessen economie, maatschappijleer of mentorlessen. Op de website van [Wijzer in geldzaken](#) staat informatie over de kerndoelen en eindtermen ten aanzien van financiële vaardigheden.

⁵³ https://www.oecd.org/en/publications/oecd-infe-survey-instrument-to-measure-digital-financial-literacy_548de821-en.html

⁵⁴ Onderzoek financiële geletterdheid, jongeren afgezet tegen het Nederlands publiek | [Wijzer in geldzaken](#), 2023

⁵⁵ Preventie van geldzorgen, schulden en armoede, verschillende typen interventies in kaart | Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Universiteit Leiden, 2024

⁵⁶ Effectieve manieren om verantwoord financieel gedrag te bevorderen | [Wijzer in geldzaken](#), Nibud, 217, A review of financial-literacy education programs for children and adolescents | Aisa Amagiri, 2020

Financiële educatie wordt niet expliciet genoemd, maar biedt wel aanknopingspunten voor financiële educatie.

TOELICHTING

Voor het voortgezet onderwijs/onderbouw is bijvoorbeeld het volgende kerndoel geformuleerd:

'KERNDOEL 42: De leerling leert in eigen ervaringen en in de eigen omgeving effecten te herkennen van keuzes op het gebied van werk en zorg, wonen en recreëren, **consumeren en budgetteren**, verkeer en milieu.'

Voor het mbo is over burgerschap bijvoorbeeld opgenomen:

'De bereidheid en het vermogen om op adequate en verantwoorde wijze als **consument** deel te nemen aan de maatschappij.'

Uit onderzoeken van onder andere Nibud en Wijzer in geldzaken komt naar voren dat de effectiviteit van financiële educatie wordt vergroot wanneer dit wordt ingebed in het curriculum van het onderwijs. Het is aan de scholen zelf om hieraan concrete invulling te geven.

- Relevante voorbeelden helpen de boodschap te begrijpen en toe te passen
- Zeker bij jongeren is het van belang dat in de lessen voorbeelden of situaties worden gebruikt die aansluiten bij hun belevingswereld. Dat helpt om het geleerde in de praktijk toe te passen. Ervaringsleren wordt gezien als een effectieve manier om financiële kennis, houding en gedrag van jongeren te verbeteren. Ook blijkt het effectief om financiële educatie te koppelen aan belangrijke [life events](#), zoals de eerste bijbaan, studiekeuze of 18 jaar worden.

- Ouders betrekken

Om ervoor te zorgen dat financiële vaardigheden ook thuis worden besproken, kan gedacht worden aan huiswerkopdrachten, waarbij leerlingen met hun ouder(s) over dit thema in gesprek gaan. Informatieavonden voor ouders kunnen bijdragen aan de betrokkenheid bij de ontwikkeling van financiële vaardigheden van hun kinderen.

10.3. Financiële educatie in de praktijk

Een uitvoeringsplan op (schuld)preventie is een leidraad voor gemeenten voor het aan de slag gaan met financiële educatie. Dit uitvoeringsplan komt voort uit de gemeentelijke visie op (schuld)preventie, zie [hoofdstuk 8 Stap 1](#). Idealiter biedt het plan gedurende de looptijd doel en houvast voor betrokken medewerkers. Tegelijkertijd kan het worden bijgesteld na tussentijdse evaluatie van de doelstellingen en bijbehorende activiteiten. Dat maakt het uitvoeringsplan een dynamisch document. Zie [hoofdstuk 8 Stap 3](#) voor het opstellen van een uitvoeringsplan.

Deze paragraaf biedt een aantal aandachtspunten ter ondersteuning van de inrichting van het uitvoeringsplan, de borging van afspraken, evaluatie en ondersteunend materiaal, en het samenwerken met scholen. Deze zijn gebaseerd op praktijkervaringen van gemeenten.

Zowel gemeenten als scholen willen geldproblemen en schulden voorkomen en gelijke kansen creëren voor alle jongeren. Dit vraagt om samenwerking. Om gemeenten hierin te ondersteunen volgt hierna een aantal stappen vanaf het leggen van een eerste contact met scholen, tot en met financiële educatie als doel. Deze stappen worden gelegd langs de mijlpalen uit de [routekaart Financiële Zorgen](#), die het ideale schuldhelpverleningsproces beschrijft:

- [In beeld](#)
- [In contact](#)
- [In gesprek](#)
- [Afspraken maken](#) en vastleggen
- [Start uitvoeringsplan](#)
- [In gesprek blijven en doorontwikkelen](#)

10.3.1. Scholen in beeld

Voorafgaand aan het eerste contact met scholen kunnen gemeenten in kaart brengen welke scholen zich in het werkgebied van de gemeente bevinden en of er al contacten zijn met (afdelingen van) de gemeente. Zie hoofdstuk 6, waarin het belang wordt uitgelegd om het gehele speelveld van financiële educatie in kaart te brengen. Naast individuele scholen zijn er wellicht ook scholen die in een samenwerkingsverband werken of onder een overkoepelend orgaan vallen. Daarnaast zijn er mogelijk al vanuit de afdeling onderwijs van de gemeente contacten met scholen en is er van daar uit ook een overzicht van contactpersonen.

TOELICHTING

Uit een rondgang langs gemeenten voor deze handreiking blijkt dat het mbo de primaire doelgroep is voor financiële educatie. Onderzoek naar geldzaken van mbo-studenten van Nibud (2021) toonde al aan dat een kwart van mbo-ers schulden heeft of een lening. Waar mogelijk breiden gemeenten financiële educatie uit naar het voortgezet onderwijs, maar dat telt een veel groter aantal leerlingen dan het mbo. Inzet is dus afhankelijk van tijd en middelen.

VOORBEELD Financieel spreekuur | Gemeente Breda

“Wij werken goed samen met de scholen in de gemeente Breda. Zo hebben wij op de mbo-scholen een financieel spreekuur waar ook docenten aan meewerken. De docenten spreken hun waardering uit voor de manier waarop wij studenten ondersteunen, zij krijgen namelijk tijdens of na de lessen gelegenheid om met een ondersteuningsvraag bij ons langs te komen. Vragen over bijvoorbeeld DUO, belastingzaken, schulden en toeslagen. Buiten deze ondersteuning worden er ook gastlessen gegeven. Het spreekuur wordt gedraaid door hbo-studenten onder het mom ‘Jongeren helpen jongeren’. Hierdoor is de drempel om hulp te vragen lager.”

10.3.1.1. *Contact leggen*

Voor het contact met scholen kan het helpen om meerdere communicatiekanalen in te zetten. Naast email of telefoon kan een bezoek aan een open dag ook zorgen voor een ingang. Het is ook aan te bevelen om afstemming te zoeken met de afdeling onderwijs van de gemeente voordat contact gelegd wordt met scholen. Actuele ontwikkelingen of activiteiten zijn een mooie aanleiding daartoe. Denk aan de week van het geld, relevant landelijk nieuws, een [subsidieregeling](#) of een nieuw beleidsplan op het gebied van financiële educatie.

VOORBEELD Werkgroep Week van het geld | Gemeente Oude IJsselstreek

In de gemeente Oude IJsselstreek is een werkgroep actief die jaarlijks de Week van het geld vormgeeft. De werkgroep bestaat uit medewerkers van de gemeente, jongerenwerk en sociaal werk. De ‘werkgroep van de Week van het geld’ benaderde een aantal scholen om laagdrempelig het gesprek te voeren over financiële educatie. Door als werkgroep van 3 organisaties aandacht te vragen voor financiële educatie, met als aanleiding de Week van het geld, is het gelukt om met scholen in contact te blijven. Door niet ‘strak’ vast te houden aan de Week van het geld, maar met de scholen mee te bewegen is het fundament gelegd voor de samenwerking. Afhankelijk van het thema of activiteiten die de gemeente organiseert, worden ook andere partijen aangehaakt. Het gaat dan om partijen die in de basis niet zijn aangesloten bij de werkgroep maar wel een waardevolle aanvulling zijn voor de activiteit van dat moment.

TOELICHTING

Scholen erkennen vaak het belang van financiële educatie wel, maar bieden dit om verschillende redenen (nog) niet aan. Veelgenoemde oorzaken zijn gebrek aan capaciteit of geen ruimte in het curriculum. Door in samenwerking met de afdeling onderwijs het contact te leggen met de scholen kunnen gemeenten laten zien dat er een gemeentelijke integrale aanpak is en ontstaat er meer draagvlak. Door bestaande relaties in te zetten wordt voorkomen dat scholen zich 'overvallen' voelen.

In het eerste contactmoment is het daarom erg belangrijk om op hoofdlijnen het volgende aan te kunnen geven:

- Waarom treedt de gemeente in contact en welk doel wordt beoogd?.
- Wat is er nodig om het doel dat de gemeente heeft op het gebied van financiële educatie te bereiken?:
 - Wat is het aanbod van de gemeente?
 - Wat is de boodschap die aanzet tot actie richting de betreffende school?

Het kan zijn dat scholen twijfelen over het inzetten van financiële educatie, bijvoorbeeld vanwege capaciteitsvraagstukken. Dan is het van belang om dit zo concreet mogelijk te bespreken en op basis daarvan te onderzoeken welke aanvullende ondersteuning of alternatieven beschikbaar zijn vanuit de gemeente. Een belangrijk onderdeel in de samenwerking is dat gemeenten de scholen zoveel mogelijk ontzorgen.

10.3.1.2. In gesprek

Op het moment dat een school openstaat voor een gesprek kunnen gemeenten de volgende onderdelen in dit gesprek en vervolggesprekken terug laten komen:

Beleidskader	• Wijze (of via welke activiteiten) waarop de gemeente samen met het speelveld de doelstellingen uit beleidsplan wil realiseren.• Beleidsplan als gemeentelijk kader voor financiële educatie.
Aanpak	• Toelichting op het aanbod van de gemeenten: ○ Wat levert het de school op? Waarom zouden scholen dit willen omarmen?○ Welke rol vervult de gemeente?○ Welke ondersteuning biedt een gemeente naast het leveren van ondersteunend materiaal?○ Welke financiële ruimte is er?• Toelichting op de verschillende rollen van scholen in het lesgeven in geldzaken: ○ Bepalen van gezamenlijk aanpak voor structurele en effectieve financiële educatie.○ Ondersteuning, zodat scholen makkelijker aan de slag kunnen met financiële educatie.• Ondersteunend materiaal: ○ Een centrale ingang voor lesmateriaal.○ Een sociale kaart met beschikbare activiteiten voor scholen op het gebied van financiële educatie.

Vervolgproces

- Verdere afspraken over proces en inhoud.

10.3.1.2.1. Ondersteunend materiaal

Gemeenten kunnen scholen ondersteunen door algemene materialen centraal beschikbaar te stellen waardoor zij makkelijker aan de slag kunnen met financiële educatie. Materialen zijn algemene informatie, lespakketten en communicatie.

- Algemene informatie

Scholen zijn vaak op zoek naar algemene informatie over financiële educatie voor zichzelf of de leerlingen: wat houdt financiële educatie in, waarom is het belangrijk, wat zijn de mogelijkheden, hoe hebben andere scholen dit ingepast in hun curriculum. Daarnaast is er ook behoefte aan informatie over doorverwijzen van leerlingen met grote of kleine financiële zorgen. En over landelijke, regionale en lokale subsidieregelingen die relevant zijn.

VOORBEELD Bijeenkomst onderwijsinstellingen | Gemeente Nijmegen

“In het najaar van 2023 organiseerden wij een bijeenkomst voor scholen in het voortgezet onderwijs over de subsidieregeling Financiële Educatie Voortgezet Onderwijs. Ook werd de route voor Nijmeegse jongeren naar hulp bij geldzorgen uitgelegd.”

- Onderwijspakketten

De website geldlessen.nl van Wijzer in geldzaken geeft een overzicht van lesprogramma's en -materialen over omgaan met geld. Ook staan er verschillende onderzoeken op de site over de effectiviteit van financiële educatie met tips voor docenten voor effectieve lessen aan jongeren.

Gemeenten kunnen ook gastlessen inkopen. Een van de organisaties die dit kan verzorgen is Money Start: zij bieden het lesprogramma 'Hoe word je rijk?' aan. De VNG heeft de handreiking [Hoe word je Rijk?](#) opgesteld, die gemeenten helpt om geïnformeerd de afweging te maken of en hoe deze interventie een aanvulling kan zijn op de gemeentelijke dienstverlening. Daarnaast ondersteunt deze handreiking gemeenten, die met 'Hoe word je rijk?' aan de slag willen, bij de inkoop en implementatie.

De handreiking maakt onderdeel uit van de implementatieondersteuning van de VNG voor de [interventies van SchuldenlabNL](#).

- Communicatie

Om de boodschap zo goed mogelijk over te brengen kunnen gemeenten, naast aandacht voor de inhoud van het gesprek, ook aandacht schenken aan de 'verpakking'. Hierbij kunt u bijvoorbeeld denken aan een pakkende presentatie en/of een toolkit van ondersteunend materiaal voor scholen. Gemeenten kunnen (meer) draagvlak creëren door zich in te leven in de situatie van scholen en door te laten merken dat zij de problematiek van scholen begrijpen. Dit is vooral van belang als een school nog geen financiële educatie aanbiedt of twijfelt over voortzetting.

10.3.1.3. Afspraken maken en vastleggen

Leg gemaakte afspraken vast in een convenant of samenwerkingsovereenkomst om commitment en draagvlak te bevestigen en om continuïteit te waarborgen. Soms is een wethouder geïnteresseerd om publieke aandacht op zo'n convenant of overeenkomst te vestigen. Dat kan zorgen voor extra aandacht voor financiële educatie.

Aanvullend kunnen ook afspraken worden vastgelegd over:

- Rolverdeling en contactpersonen
- Voortgang en overlegstructuur
- Evaluatiemomenten

De gemaakte afspraken worden opgenomen in het uitvoeringsplan.

Zie ook [hoofdstuk 8 Stap 5 Borging](#)

TOELICHTING

Een plan van aanpak beschrijft de concrete invulling van de activiteiten en kan daarnaast de volgende onderdelen bevatten:

- De personen die betrokken zijn bij de activiteiten van financiële educatie en de primaire contactpersoon van de samenwerkende partijen.
- Beschrijving van de multidisciplinaire overlegstructuur van de school/scholen en de gemeentedomeinen armoede, schulden en onderwijs inclusief doel en planning.
- Een overlegstructuur op ambtelijk niveau samen met scholen waarin de voortgang, knelpunten en actualiteiten besproken worden. Daarbij kunnen ook uitdagingen, behoeften en lessons learned gedeeld worden.
- Het samenstellen van Rollen en taken van een kernteam/stuurgroep per scholenverband/gemeenschap/school.
- Een overleg op bestuurlijk niveau dat een aantal keer per jaar bij elkaar komt. Aandacht voor een goede balans tussen wat haalbaar is met de beschikbare capaciteit en welke input wordt gevraagd is daarbij van belang.
- Een duidelijke route naar schuldhulpverlening voor jongeren.
- De manier waarop de looptijd van mogelijke aanbestedingen (bijvoorbeeld van gastlessen) worden gekoppeld aan het schooljaar.

10.3.1.4. *Uitvoeringsplan starten*

Wanneer activiteiten uit het uitvoeringsplan starten, is het van belang om regelmatig contact met de school houden over de voortgang en eventuele opstartproblemen. Dit is uiteraard ook afhankelijk van de rol die de gemeente inneemt en welke afspraken zijn gemaakt.

Zie ook [hoofdstuk 7](#) effectief samenwerken in de keten en [hoofdstuk 8 Stap 3](#) Uitvoeringsplan.

10.3.1.5. *Evalueren en bijstellen*

Op basis van evaluatiemomenten wordt het uitvoeringsplan en/of convenant waar nodig bijgesteld.

Zie ook [hoofdstuk 8 Stap 6 Evalueren](#).

Naast de samenwerking met scholen, is samenwerking met andere ketenpartners een belangrijk onderwerp in de aanpak van financiële educatie en de bredere schuldpreeventie. Hieraan wordt in [hoofdstuk 6](#) uitgebreid aandacht besteed door dieper in te gaan op het speelveld, rolverdeling en samenwerking.

10.4. Voorbeelden van samenwerkingsrelaties

In de volgende voorbeelden wordt weergegeven hoe gemeenten, scholen en ketenpartners samenwerken in het bredere kader van financiële educatie.

VOORBEELD 1 | Inzet van budgetcoaches

Budgetcoaches houden spreekuren op scholen, geven voorlichting en advies in de klassen en zijn een algemeen en laagdrempelig aanspreekpunt voor financiële vragen. Daarnaast helpen ze met (vragen over):

- Studiefinanciering
- Toeslagen
- Subsidie voor leermiddelen
- Terugbetalen van schulden of doorverwijzen naar schuldhulp.
- In de gemeente Amsterdam is al ruim 10 jaar op elke ROC een budgetcoach aanwezig. De gemeente Nijmegen investeert juist in het opleiden van docenten en medewerkers om workshops te geven.

VOORBEELD 2 | Inzet van jongerenwerkers

Jongerenwerkers staan dicht bij de doelgroep jongeren: zij spreken hun taal en met de kennis over de leefwereld kunnen zij de doelgroep laagdrempelig bereiken. Een voorbeeld hiervan is de pilot '[Nooit meer skeer](#)' van Sociaal Werk Nederland (SWN). Twee jaar lang (2022-2024) werd samen met jongerenwerkers vanuit drie sociaalwerkorganisaties op drie mbo-geëxperimenteerd en onderzocht hoe inzet van het jongerenwerk op het mbo kan bijdragen aan schuldenpreeventie. De groeiende groep jongeren met schulden was aanleiding voor Sociaal Werk Nederland om meer te leren over hoe jongerenwerkers door hun aanwezigheid in mbo-scholen kunnen bijdragen aan schuldenpreeventie.

Volgens het [Nibud](#) had in 2021 ruim één of de vier jongeren een betalingsachterstand. En uit een onderzoek uit 2021 van [Wijzer in geldzaken](#) werd duidelijk dat de meeste studenten niet goed in staat zijn om verstandige financiële keuzes te maken. Daarnaast zouden docenten graag gastlessen geven over financiële zaken voor de studenten. Scholen hebben zelf maar beperkte mogelijkheden om hier extra aandacht aan te geven gezien het volle lesprogramma.

De ervaringen die tijdens het project Nooit meer Skeer zijn opgedaan en zijn vastgelegd door onderzoekers van DSP-groep zijn gebundeld in een [handreiking](#).

IV Verdieping

In het laatste deel van deze handreiking vindt u een overzicht van alle geraadpleegde literatuur en van onderwerpen die wel voor gemeenten van belang zijn in de aanpak van schuldpreventie, maar geen onderdeel zijn van deze handreiking.

11. Literatuuroverzicht

In deze literatuurlijst staat alle geraadpleegde literatuur, weergegeven in de volgorde waarin deze in de handreiking wordt genoemd.

[Preventie van geldzorgen, schulden en armoede | Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Universiteit Leiden, Kenniscentrum Psychologie en Economisch gedrag](#)
[Visual De kwetsbare burger bestaat niet | theRevolution, BZK, 2023](#)
[Campagne-effectonderzoek Kom uit je schuld | SZW, 2021](#)
[Preventie: voorkomen is beter dan genezen | Hogeschool van Utrecht en Hogeschool van Amsterdam | oktober 2012.](#)
[De onbenutte kracht van schuldpreventie | Tamara Madern.](#)
[Eerder uit de schulden: wat werkt? | Verwey-Jonker Instituut, Hogeschool Utrecht lectoraat Schulden en Incasso \(HU\), Centraal Bureau voor de Statistiek \(CBS\), Pharos, zes gemeenten \(Amsterdam, Arnhem, Deventer, Gouda, Haarlem en Utrecht\) en drie samenwerkingspartners \(voormalig Netwerk Sociale Inclusie, ontstaan uit samengaan van Federatie Opvang en RIBW Alliantie\), Save the Children \(SC\) en Bureau Bartels \(BB\)](#)
[Preventie van geldzorgen, schulden en armoede, verschillende typen interventies in kaart | Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Universiteit Leiden, 2024](#)
[Samen navigeren door onzekere tijden | Deloitte 2024](#)
[Financiële gezondheid | Deloitte 2025](#)
[Nationale Monitor Geldzorgen | Wijzer in geldzaken 2024](#)
[Geldzaken in de praktijk | Nibud 2024](#)
[Onderzoek financiële geletterdheid, jongeren afgezet tegen het Nederlands publiek | Wijzer in geldzaken, 2023](#)
[Rapport rondkomen en betalingsproblemen, Ervaringen van Nederlandse huishoudens in onzekere tijden | Nibud, 2022](#)
[Vooral hoge inkomens sparen, kwart van Nederlanders heeft te kleine buffer | NU.nl, 26 juni 2024](#)
[Nibud | geldproblemen in Nederland 2024](#)
[Schuldenproblematiek in beeld | CBS, 2025](#)
[Geldstress bij jongere, een longitudinaal onderzoek naar geldstress bij jongeren | Nibud, 2022](#)
[Nibud mbo-onderzoek 2021, onderzoek naar de geldzaken van mbo-studenten | Nibud, 2021](#)
[Nibud Scholierenonderzoek. onderzoek naar scholieren en hun geldzaken | Nibud, 2025](#)
[Onderzoek 'Hoe ben jij Geld de Baas? onderzoek onder jongeren van 16-19 jaar over omgaan met geld en hun financiële toekomst | Wijzer in Geldzaken, 2024](#)
[Onderzoek naar het effect van 'Hoe word je rijk?' | Money Start, 2024](#)
[Onderzoek Helft van jongeren van generatie Z heeft schulden | ING, 2024](#)
[Problematic debts and ill health | CPB, 2021](#)
[Meetbare en merkbare waarde van financiële hulpverlening: een nieuw perspectief | NVVK, 2022](#)
[Schulden klein houden en perspectief bieden, naar een paradigmashift in de incasso waar zowel schuldeisers als debiteuren van profiteren | SchuldInfo, HU, LSR, 2023](#)

[Geldstress bij jongere, een longitudinaal onderzoek naar geldstress bij jongeren | Nibud, 2022](#)

[Rapport Jongvolwassenen en hun financiële doelen | Nibud, Rabobank, 2022](#)

[Preventie van geldzorgen, schulden en armoede, verschillende typen interventies in kaart | Hogeschool Utrecht, Hogeschool van Amsterdam, Universiteit Leiden, 2024](#)

[Grip, het maatschappelijk belang van persoonlijke controle | WRR, 2023](#)

[Weten is nog geen doen | WRR, 2017](#)

[Influence: The Psychology of Persuasion | Robert Cialdini, 1984, 2016](#)

[De kwetsbare burger bestaat niet, the Revolution, 2023](#)

[Basisvisie Financiële Educatie, Wijzer in geldzaken, januari 2009.](#)

[Schuldpreventiewijzer, Wijzer in geldzaken, MO groep, Divosa, ministerie van SZW, NVVK, Nibud, VNG, 2011](#)

[Effectieve manieren om verantwoord financieel gedrag te bevorderen, Wijzer in geldzaken, Nibud, 2017, A review of financial-literacy education programs for children and adolescents, Aisa Amagir, 2020.](#)

[What works, Jungmann, Folkerts en Wesdorp, 2012](#)

[Huwen en huwelijksontbinding | CBS Statline, 2023](#)

[Rapport Effectieve manieren om verantwoord financieel gedrag te bevorderen | Wijzer in geldzaken, Nibud, 217.](#)

[OECD/INFE survey instrument tot measure digital financial literacy | OESD, 2024](#)

[Onderzoek financiële geletterdheid, jongeren afgezet tegen het Nederlands publiek | Wijzer in geldzaken, 2023](#)

[Schaarste, Eldar Shafir | Sendhil Mullainathan, 2013](#)

[Wat is de relatie tussen basisvaardigheden en schulden? | Expertisepunt Basisvaardigheden, 2018](#)

<https://www.lezenenschrijven.nl/informatie-over-laaggeletterdheid-nederland>

[Laaggeletterdheid en schulden; verkenning van de invloed van laaggeletterdheid op schulden | Ecorys, Stichting Lezen en schrijven, 2018](#)

12. Bijlage I Gerelateerde onderwerpen

De volgende onderwerpen hebben een belangrijke rol bij schuldpreventie, maar zijn geen onderdeel van deze handreiking. Wel zijn ze voor gemeenten van belang in de aanpak van schuldpreventie:

- Inkomenszekerheid;
- Basisvaardigheden;
- Onbewust gedrag bij financiële keuzes;
- Vroegsignalering;
- Samenhang met handreiking financiële begeleiding;
- Financiële educatie voor andere doelgroepen.

12.1. Inkomenszekerheid

Inwoners moeten beschikken over voldoende middelen om hun financiën op orde te houden. Steeds meer mensen hebben structureel te weinig inkomen om aan al hun verplichtingen te voldoen. Er zijn ook inwoners die tijdelijk te weinig inkomen hebben, doordat zij bijvoorbeeld hun baan verliezen of te maken hebben met ziekte. Inkomenszekerheid is een belangrijke randvoorwaarde bij het voorkomen van schulden. Als mensen geen inkomenszekerheid hebben, stellen zij bijvoorbeeld belangrijke financiële beslissingen uit of nemen ze helemaal niet. Het ervaren van een inkomenstekort leidt tot stress en heeft een sterk negatief effect op iemands zelfbeeld en zelfvertrouwen. Ook grijpt het in op de hersengebieden die verantwoordelijk zijn voor doelgericht gedrag, impulscontrole en omgaan met emotionele prikkels⁵⁷. [Bestaanszekerheid](#) ligt grotendeels buiten de invloedssfeer van gemeenten en is een verantwoordelijkheid van het Rijk.

12.2. Basisvaardigheden

Voor financieel gezond gedrag moet een inwoner ook beschikken over voldoende basisvaardigheden⁵⁸ (taal, rekenen, digitaal). In Nederland heeft 1 op de 6 mensen van 16 jaar en ouder moeite met lezen, schrijven en/of rekenen⁵⁹. (Dat zijn 2,5 miljoen mensen, 18 procent van alle Nederlanders). Een volwassene is laaggeletterd als hij moeite heeft met lezen, schrijven en/of rekenen. Dit gaat vaak gepaard met beperkte digitale vaardigheden. Dit heeft gevolgen voor de financiële gezondheid van mensen; zij hebben moeite met het betalen van rekeningen, het bijhouden van hun budget en het controleren van betalingen. Inzetten op het vergroten van basisvaardigheden is ook een manier om het risico op schulden bij inwoners te verkleinen.

Meedoen in de huidige informatiesamenleving vereist drie basisvaardigheden: omgaan met digitale middelen (digitale vaardigheden), een bepaalde mate van geletterdheid en het (tot op een bepaald niveau) kunnen verwerken van cijfermatige prikkels (gecijferdheid). In het schuldendomein is veel aandacht voor laaggeletterdheid⁶⁰.

⁵⁷ Schaarste, Eldar Shafir | Sendhil Mullainathan, 2013

⁵⁸ [Wat is de relatie tussen basisvaardigheden en schulden? | Expertisepunt Basisvaardigheden, 2018](#)

⁵⁹ <https://www.lezenenschrijven.nl/informatie-over-laaggeletterdheid-nederland>

⁶⁰ Laaggeletterd betekent dat iemand de taal of talen die hij spreekt slecht beheerst. Deze groep mensen heeft bijvoorbeeld moeite met lezen, schrijven en/of rekenen. Anderstaligen zijn niet per definitie laaggeletterd. Met hen kun in veel gevallen in hun eigen taal (of in een gezamenlijke taal) wel 'op niveau' gesproken worden.

Een onderwerp dat vaak onderbelicht blijft is laaggecijferdheid of moeite met het verwerken van cijfermatige prikkels⁶¹. Zowel laaggeletterdheid als laaggecijferdheid vergroten het risico op het ontstaan van schulden en de versnelling naar problematische schulden⁶². Het is dan ook van belang om lagere basisvaardigheden op tijd te signaleren en onderdeel te maken van de visie en/of inzet op preventie van schulden.

12.3. Onbewust gedrag bij financiële keuzes

Slechts een beperkt deel van ons gedrag is bewust. Ook ons financiële gedrag is veelal onbewust en afwegingen worden niet rationeel gemaakt. Dit is niet te beïnvloeden door meer kennis, maar wel door het bewust maken van onbewust gedrag. Dit kan door het aanpassen van de vormgeving en manier van kiezen als financiële keuzes gemaakt moeten worden, de zogeheten keuzearchitectuur. Bijvoorbeeld doordat de financieel slimste keuze als standaard wordt aangegeven en andere keuzes dus bewust gemaakt moeten worden. Denk daarbij aan DUO die de standaard keuze voor lenen op € 0 heeft gezet.

Onbewust verkeerde keuzes maken kan ook aangepakt worden door de inzet van consumentenbescherming. Denk daarbij aan bescherming van consumenten bij *direct pay* opties of online gokken. Aanpassingen in keuzearchitecturen en het verbeteren van consumentenbescherming moeten op landelijk niveau gebeuren.

12.4. Vroegsignalering

De termen vroegsignalering en schuldpreventie worden vaak in één adem genoemd. Bij vroegsignalering worden inwoners in een zo vroeg mogelijk stadium in beeld gebracht om vroegtijdige hulpverlening mogelijk te maken. Deze inwoners hebben dan al daadwerkelijk te maken met achterstanden. Dit in tegenstelling tot schuldpreventie, dat zich richt op het voorkomen van schulden. Meer informatie over vroegsignalering is te vinden in de "[Leidraad Vroegsignalering](#)".

12.5. Financiële begeleiding

Het doel van financiële begeleiding is voorkomen dat inwoners weer financiële problemen krijgen (terugval). Met financiële begeleiding werkt de gemeente samen met inwoners aan het versterken van hun vaardigheden en het stimuleren van gezond financieel gedrag. Dit heeft positieve effecten op de financiële gezondheid van de inwoner waardoor ingezet wordt op duurzame uitstroom. Tegelijkertijd heeft dit ook effecten op andere leefgebieden van de inwoner. Wanneer inwoners meer stabiliteit ervaren komen schuldregelingen sneller tot stand. Financiële begeleiding heeft een soortgelijk effect op inwoners die gebruik maken van budgetbeheer, waardoor zij sneller uitstromen. Voor inwoners die gebruik maken van beschermingsbewind kan het betekenen dat zij eerder de stap maken naar financiële zelfredzaamheid of naar lichtere instrumenten zoals budgetbeheer.

De effecten van financieel begeleiden zijn niet altijd direct zichtbaar. Daarnaast kan het ook zo zijn dat de effecten van financieel begeleiden zichtbaar zijn op andere leefgebieden dan op het vlak van financiën. Dat vraagt van gemeenten om inzet te plegen op begeleiden zonder dat altijd direct de resultaten zichtbaar zijn. In de handreiking financiële begeleiding is uitgewerkt op welke manier gewerkt kan worden aan financiële gezondheid tijdens een schuldhulpverleningstraject.

⁶¹ Definitie HU, het Instituut voor Recht en lector schuldpreventie en vroegsignalering aan de Hogeschool Utrecht

⁶² [Laaggeletterdheid en schulden; verkenning van de invloed van laaggeletterdheid op schulden | Ecorys, Stichting Lezen en schrijven, 2018](#)

Meer informatie staat in de [handreiking: het begeleiden van inwoners vanuit de elementen van de basisdienstverlening](#).

12.6. Financiële educatie voor andere doelgroepen

Gemeenten kunnen financiële educatie uiteraard ook op andere doelgroepen richten, zoals basisschoolleerlingen, inwoners met een lichtverstandelijke beperking, statushouders of volwassenen vanaf 27 jaar met een laag inkomen. De huidige praktijk laat zien dat steeds meer jongeren aan de slag gaan als zelfstandig ondernemer. Ook voor hen is het van belang om vroegtijdig financiële vaardigheden te hebben en deze verder te ontwikkelen. In deze handreiking wordt over financiële educatie aan deze doelgroepen geen aandacht besteedt; de scope richt zich uitsluitend op de samenwerking met scholen voor vo en mbo.